

SLOVENSKÁ POĽNOHOSPODÁRSKA UNIVERZITA

V NITRE

FAKULTA EKONOMIKY A MANAŽMENTU

1128465

ROZPOČTOVÁ POLITIKA SR

SLOVENSKÁ POĽNOHOSPODÁRSKA UNIVERZITA

V NITRE

FAKULTA EKONOMIKY A MANAŽMENTU

ROZPOČTOVÁ POLITIKA SR

Bakalárska práca

Študijný program:	Medzinárodné podnikanie s agrárnymi komoditami
Študijný odbor:	3.3.317 Medzinárodné ekonomické vzťahy
Školiace pracovisko:	Katedra ekonomiky
Školiteľ:	prof. Ing. František <i>Kuzma</i> , PhD.

2010

Jozef Šiko

Čestné vyhlásenie

Podpísaný Jozef Šiko vyhlasujem, že som záverečnú prácu na tému "Rozpočtová politika Slovenskej republiky" vypracoval samostatne s použitím uvedenej literatúry.

Som si vedomý zákonných dôsledkov v prípade, ak uvedené údaje nie sú pravdivé.

V Nitre 13. Mája 2010

Jozef Šiko

Pod'akovanie

Touto cestou vyslovujem pod'akovanie pánovi prof. Ing. Františkovi Kuzmovi, PhD. za pomoc, odborné vedenie, cenné rady a pripomienky pri vypracovaní mojej bakalárskej práce.

Použité označenia

HDP – hrubý domáci produkt

HNP – hrubý národný produkt

DPPO – daň z príjmov právnických osôb

DPFO – daň z príjmov fyzických osôb

MFSR – ministerstvo financií Slovenskej republiky

ŠÚSR – štatistický úrad Slovenskej republiky

PO – právnická osoba

FO – fyzická osoba

G – štátny dopyt

T – príjmy z daní

D - úvery

AS – agregátna ponuka

AD – agregátny dopyt

Y - produkt

E - equilibrium

Abstrakt

Rozpočtová politika je jednou zo stratégií hospodárskej politiky štátu pomocou ktorých ovplyvňuje makroekonomické hospodárske procesy. Rozpočtová politika Slovenskej republiky má za sebou náročný transformačný proces, ktorý vyústil najmä z prechodu z direktívnej ekonomiky na trhovo orientovanú ekonomiku. V mojej práci sa opisuje vývoj a dôsledky rozpočtovej politiky Slovenskej republiky. Táto história rozpočtovej politiky na Slovensku má za sebou niekoľko významných zmien ktorými ovplyvnila hospodársky vývoj našej krajiny. V tejto práci skúmam vývoj makroekonomických veličín ktoré vystihujú súčasnú hospodársku situáciu v ktorej sa nachádza Slovenská republika. Vláda a ministerstvo financií Slovenskej republiky volili v rôznych obdobiach odlišné typy rozpočtovej politiky ktorými často výrazne zasiahli do štruktúry ekonomiky. Zároveň vystihujem niektoré vhodné aj nevhodné nástroje rozpočtovej politiky na Slovensku ktoré boli použité, ale aj spomínam niektoré ktoré použité byť mohli. Zároveň navrhujem niektoré opatrenia ktoré by mohli byť použité na zlepšenie stavu Slovenskej ekonomiky v ktorom sa momentálne nachádza.

Abstract

Budgetary policy is one of the strategies that affects the macro economic processes of particular country. Budgetary Policy of the Slovak Republic has recently passed a difficult transformation process, which resulted from the transition of outhoritave economy to mandatory market-oriented economy. This document describes the development and impact of fiscal policy to the economy of Slovak Republic. The history of fiscal policy in Slovakia has gone through some major changes which affected the economic development of the country. This work examines the evolution of macroeconomic variables that reflect the current economic situation in Slovak Republic. The Government and the Ministry of Finance elected different types of fiscal policies over the times, which greatly affected the structure of the economy. This document also describes some appropriate and inappropriate tools of fiscal policy in Slovakia, which have been used or could have been used. It also suggests some measures that could be implemented to improve the current economy of Slovak Republic.

Obsah

Obsah	5
Úvod	6
1. Prehľad o súčasnom stave riešenej problematiky	7
1.1 Vymedzenie pojmu rozpočtová politika	7
1.2 Ciele rozpočtovej politiky	9
1.3 Typy rozpočtovej politiky	10
1.3.1 Účinnosť rozpočtovej politiky.....	11
1.4 Nástroje rozpočtovej politiky.....	14
1.5 Štátny rozpočet	16
1.6 Daňová sústava ako nástroj makroekonomickej regulácie	20
1.7 Ekonomický rast.....	21
2. Cieľ práce	23
3. Metodika práce	24
4. Vlastná práca	26
4. 1 Transformácia rozpočtovej politiky SR.....	26
4. 2 Vývoj makroekonomických ukazovateľov	28
4. 2. 1 Vývoj HDP SR a krajín V4.....	32
4. 2. 2 Vývoj nezamestnanosti	33
4.2.3 Vývoj inflácie SR a krajín V4.....	35
4. 3 Príjmy a výdavky ŠR	38
4.4 Vývoj daňových príjmov SR.....	41
5. Záver.....	44
6. Zoznam použitej literatúry.....	47

Úvod

Rozpočtová politika Slovenskej republiky má za sebou rozsiahly proces, ktorý mal za následok niekoľko významných zmien ako v ekonomike tak aj v našich životoch. V prvom rade treba však podotknúť, že bol zapríčinení rozsiahlou reštrukturalizáciou, ktorá bola potrebná kvôli nutnej potrebe prechodu z príkazovej ekonomiky na trhovu orientovanú. Táto zmena spoločnosti zo sebou priniesla významnú renováciu ekonomického systému. Od vzniku Slovenskej republiky jednotlivé vlády uplatňovali viacero rozličných prístupov ku koncepcii Rozpočtovej politiky ktorá bola odvodzovaná od konkrétnych podmienok ekonomiky.

Rozpočtová politika pomocou svojich nástrojov dokáže ovplyvniť dynamiku a vývoj takých makroekonomických veličín ako sú hrubý domáci produkt, nezamestnanosť, cenová stabilita ale v neposlednom rade zahranično-obchodná výmena. Rozhodnutie pre výber konkrétneho nástroja rozpočtovej politiky sa spája so skutočným stavom hospodárstva a cieľmi ktoré sa hospodárska politika snaží dosahovať. Vláda môže v značnej miere pomocou rozpočtovej politiky ovplyvňovať ekonomický rast, no musí vybrať vhodnú mieru zásahov do hospodárstva. Dôležitým nástrojom vlády pri udržiavaní makroekonomickej stability je správne nastavenie daňového systému. Vláda vhodným určením výšky daňových sadzieb dokáže výrazne ovplyvniť ďalší vývoj a smerovanie ekonomiky.

Výber a určenie stratégií rozpočtovej politiky priamo nadväzoval na riešenie konkrétnych problémových oblastí Slovenskej ekonomiky. Vláda v priebehu niekoľkých rokov pristúpila k výrazným zmenám v podobe prechodu z reštriktívnej rozpočtovej politiky na expanzívnu a naopak. Slovenská republika má tiež za sebou niektoré viac, iné menej úspešné daňové reformy, ktoré priamo vplývali na ekonomický rozvoj našej krajiny. V priebehu transformácie slovenskej ekonomiky prešla teda aj výraznou transformáciou rozpočtová politika. Účinnosť zvolených nástrojov rozpočtovej politiky sa priamo odrazili na vývoji makroekonomických ukazovateľov slovenskej republiky. Vývoj makroekonomických veličín ako aj vývoj daňového systému s hodnotením dopadov na ekonomiku Slovenskej republiky sú rozpísané v tejto práci.

1. Prehľad o súčasnom stave riešenej problematiky

1.1 Vymedzenie pojmu rozpočtová politika

Významným nástrojom hospodárskej politiky, v ktorom dominuje úloha štátu, je rozpočtová politika. Rozpočtová politika je považovaná za kľúčový nástroj vlády pri regulovaní finančných otázok a vzťahov formujúcich sa v ekonomike. Rozpočtovou politikou vláda ovplyvňuje štruktúru ekonomických a sociálnych procesov, ich kvalitu a v neposlednom rade i spoločenské konanie. **Vincúr P. a kol. (2001)**¹⁷

Podľa **Árendáša M. (2007)**¹, rozpočtová politika je vládny program, ktorý zahŕňa nákup tovarov a služieb na jednej strane, výdavky na transferové platby na strane druhej a zároveň určuje rozsah a typ daní, čím vplýva na stabilizáciu ekonomiky. Rozpočtová politika sa teda zameriava na podporu rozvoja ekonomiky pomocou priamych investícií štátu zo štátneho rozpočtu, a vytváraním priaznivých podmienok na investovanie, čím narastajú súkromné investície. Je to vzťah medzi štátom, štátnymi a inými orgánmi ktorým sa regulujú finančné vzťahy vo vnútri krajiny. Týmto vzťahom štát realizuje svoje politické zámery v sociálnej a hospodárskej sfére. Tiež ovplyvňuje súkromnú sféru ekonomického života, ktorú tvoria ekonomické subjekty a zamestnané obyvateľstvo. Rozpočtová politika zjednodušene predstavuje proces stanovenia príjmov a výdavkov pre jednotlivé ekonomické sektory.

Podľa **SAMUELSON, P.A.-NORDHAUS, W.D. (1992)**¹³ rozpočtovú tj. fiškálnu politiku chápeme aj ako proces stanovenia daní, cla a ostatných poplatkov a plánovania verejných výdavkov, ktorý má:

- pomáhať pri tlení cyklických výkyvov,
- prispievať k udržaniu rastu ekonomiky pri vysokej zamestnanosti, v ktorej neexistuje vysoká kolísavá inflácia.

LIPTÁK J., (1999)¹¹ vyslovuje názor, že každá politika je regulácia vzťahov a teda fiškálna a rozpočtová politika, predstavuje v podstate reguláciu peňažných vzťahov. V Ekonomickej teórii sa rozlišuje rozpočtová politiku od fiškálnej politiky, no je medzi nimi veľmi úzka závislosť. Rozpočtová politika má vo svojej podstate alokačnú a distribučnú funkciu, zatiaľ čo fiškálnou politikou sa vláda snaží plniť funkciu stabilizačnú.

Úlohou ministerstva financií je plniť rozpočtovú politiku pomocou peňažných vzťahov. Rozpočtovou politikou sa neovplyvňuje ekonomický rast ako taký, ale svoj rozpočet využíva na financovanie produkcie verejných statkov, na redistribúciu dôchodkov v sociálnom aspekte a kompenzuje dôsledky externalít. Na rozdiel od rozpočtovej politiky má fiškálnu politiku na starosti vláda a snaží sa ňou stabilizovať všetky makroekonomické faktory. Vláda sa teda pomocou fiškálnej politiky snaží vyhnúť cyklickému vývoju ekonomiky a zvyšovať tempo rastu. Úlohou fiškálnej politiky je tmiť infláciu, stabilizovať cenovú hladinu a udržiavať prirodzenú mieru nezamestnanosti.

Pod rozpočtovou, čiže fiškálnou politikou sa chápe: proces stanovenia daní a verejných výdavkov, ktorý má pomáhať pri tmení cyklických výkyvov a prispieť k udržaniu rastu ekonomiky pri vysokej zamestnanosti, v ktorej neexistuje vysoká, kolísavá inflácia. Hlavnou prioritou fiškálnej politiky je teda udržiavanie ekonomického rastu pri stabilnej cenovej hladine a vysokej zamestnanosti pomocou rozpočtových opatrení, ktoré predstavujú rozhodnutia vlády týkajúce sa miery daňového zaťaženia, výšky a miesta určenia verejných výdavkov, čím ovplyvňujú vývoj ekonomiky uvádza **ČAPKOVÁ, S. a kol. (2002)**⁴

TKÁČOVÁ M. (2002)¹⁴ píše o niektorých problémoch, ktoré sa vyskytujú pri presadzovaní rozpočtovej politiky do praxe:

- problémy načasovania (recognition log) – vychádza z predpokladu, že ekonómovia nedokážu úplne anticipovať ekonomický vývoj a teda trvá istý čas, kým si uvedomia, že nastala recesia alebo sa zvýšila inflácia, tým pádom nedokážu okamžite reagovať na vývoj
- oneskorenie prijatia (administrative log) – predstavuje komplikovaný proces prijatia opatrení, ktoré majú ovplyvniť budúci vývoj. Demokratické vlády často nereagujú dostatočne pružne na vývoj, dlho sa odhodlávajú k určaniu konkrétnych opatrení a nedokážu dostatočne rýchlo presadiť vybrané opatrenia
- oneskorenie vplyvu (operational log) – je to v podstate časový rozdiel medzi prijatím konkrétneho zákona a tým, kedy začne konkrétne opatrenie skutočne pôsobiť na infláciu alebo nezamestnanosť. Vládne výdavky väčšinou potrebujú dlhší čas na presadenie sa v infraštruktúre ako daňové zmeny, ktoré sa prijímajú rýchlejšie

Podľa **HONTYOVÁ, K. – LISÝ, J. (1994)**⁸ sa pri posudzovaní účinnosti rozpočtovej politiky musí zohľadniť charakter makroekonomických veličín. Teda makroekonomické veličiny nereagujú na fiškálne opatrenia rovnako.

Dá sa to zohľadniť v dvoch kategóriach:

- makroekonomické veličiny, ktoré sa dajú ovplyvňovať v plnej miere, patria tam daňové sadzby a systémy, nákup tovarov a služieb, transfery a tiež zamestnanosť v štátnom sektore
- do druhej skupiny patria makroekonomické veličiny, ktoré sa dajú ovplyvniť iba do istej miery (podpory v nezamestnanosti, štátny deficit, úroky, štátny dlh, deficit štátneho rozpočtu, zdaniteľné dôchodky a maximálna miera daní)

1.2 Ciele rozpočtovej politiky

Podľa **VINCÚR, P. a kol. (2001)**¹⁷, rozpočtová politika vychádza zo zámerov hospodárskej politiky. Štát využíva rozpočtovú politiku a zameriava ju tak, aby presadzoval a naplňoval vlastné ciele. Pri Stanovení cieľov rozpočtovej politiky sa prihliada na to, ktoré sú hlavné smery vývoja štátneho rozpočtu a spôsoby ich realizácie. Tieto ciele by mali vystihnúť rozhodujúce tendencie ekonomického vývoja. Všeobecne môžeme konštatovať, že cieľom rozpočtovej politiky je nenávratným spôsobom rozdeľovať a znovurozdeľovať národný dôchodok a zároveň zabezpečiť hladký a efektívny priebeh rozšírenej reprodukcie.

VINCÚR, P. a kol. (2001)¹⁷, Hlavným cieľom rozpočtovej politiky možno označiť dosahovanie ekonomickej rovnováhy pri nízkej inflácii a plnej zamestnanosti. Vysoká inflácia a nezamestnanosť sú nepriateľom zdravého vývoja každej ekonomiky. Pri určovaní cieľov a efektívnej koncepcie rozpočtovej politiky treba vychádzať zo skutočných podmienok ekonomiky v danom období. Teda pokiaľ má štát problém s znehodnocovaním meny a z toho vyplývajúcich zvyšovaní cien tovarov, služieb, materiálov atď. potom vláda prijme konkrétne protiinflačné opatrenia s ktorými sa snaží dosiahnuť vyrovnanosť ekonomického vývoja a v konečnom dôsledku splniť ciele rozpočtovej politiky. Pokiaľ ekonomika trpí vysokou nezamestnanosťou tak sa vláda pokúša plniť ciele fiškálnej politiky pomocou vytvárania nových pracovných miest ako aj podporou rozvoja súkromných podnikateľov, ktorí následne môžu vytvoriť ďalšie pracovné príležitosti.

S uvedeného sa dá povedať, že štruktúra opatrení rozpočtovej politiky závisí od miery splnenia všetkých cieľov rozpočtovej politiky konkrétneho štátu.

Zjednodušene sa dá tento proces zhrnúť:

Nástroje:

- Výška čistých daní
- Výdavky na nákup tovarov a služieb

Parciálne ciele:

- Celkový dopyt
- Celková ponuka

Konečné ciele:

- Cenová stabilita
- Zamestnanosť

1.2 Typy rozpočtovej politiky

Priamo od cieľov rozpočtovej politiky sa dá odvodiť najvhodnejší typ rozpočtovej politiky. Samozrejme sa nedá určiť jeden druh rozpočtovej politiky a používať ho celý ekonomický cyklus a to z dôvodu, že ekonomika podlieha cyklom a v každom cykle je vhodný iný typ rozpočtovej politiky. Zjednodušene môžeme charakterizovať prístup k zvoleniu typu rozpočtovej politiky nasledovne. Pokiaľ ekonomika trpí recesiou, reálny produkt nerastie v podmienkach nízkej zamestnanosti, vláda zvolí expanzívnu fiškálnu politiku. Rozdielna situácia nastáva pokiaľ ekonomika zažíva vysoký rast reálneho produktu ruka v ruke s vysokou infláciou, vtedy príslušné orgány pristupujú k znižovaniu agregátneho dopytu pomocou reštriktívnej fiškálnej politiky.

Podľa **ÁRENDÁŠA M. (2007)¹**, Expanzívna (rozťahujúca) fiškálna politika podporuje rast agregátneho dopytu, vtedy:

- ak sa dane znižujú => rastie disponibilný dôchodok a rastú výdavky na spotrebu => rastie agregátny dopyt,
- ak sa dane znižujú => tým štát motivuje ľudí k podnikaniu => rast agregátnej ponuky,

Reštriktívna (sťahujúca – útlmová) fiškálna politika obmedzuje alebo znižuje rast agregátneho dopytu, vtedy:

- ak sa daň zvýši => disponibilný dôchodok klesá => klesajú výdavky na spotrebu => klesá agregátny dopyt a klesá aj agregátna ponuka,
- ľudia nemajú záujem o podnikanie pre vysoké dane.

1.3.1 Účinnosť rozpočtovej politiky

Účinnosť rozpočtovej politiky samozrejme závisí od časového horizontu, čo vysvetľuje **VINCÚR P. A KOL. (2001)**¹⁷ nasledovne:

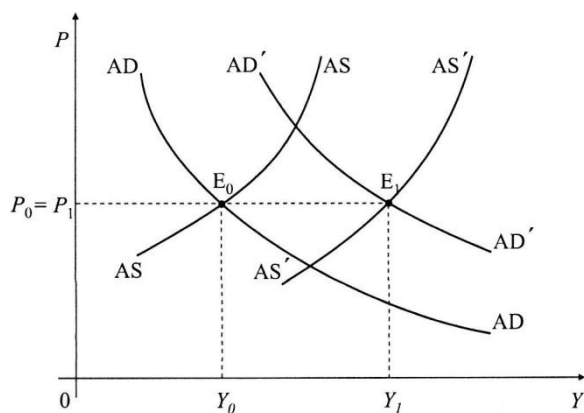
Z krátkodobého hľadiska sa expanzívna rozpočtová politika prejavuje v:

- raste reálnej produkcie a zvýšení zamestnanosti za podmienok, že v ekonomike sú nevyužitú kapacitu a existuje nezamestnanosť
- raste hladiny cien, ak sa skutočný objem produkcie blíži k potenciálnemu objemu

Krátkodobé účinky expanzívnej fiškálnej politiky

Popri vysvetlovaní uvádzaných účinkov je vhodné použiť neokeynesiánsky prístup zhodnotenia agregátneho dopytu, kde budeme pomocou grafu interpretovať účinnosť zmien v daňovej reforme. Zmeny v daňovej sadzbe významne ovplyvňujú pohyb agregátneho dopytu a ponuky. Pohyby daňovej sadzby nadol nám zvyšujú agregátne ponuku ale aj agregátne dopyt. Zmeny v daňovej politike možno nazvať úspešnými a efektívnymi pokiaľ pohyb AD a AS sa ukáže viac v raste HDP ako na zvýšení miery inflácie. Graf č.1 nám interpretuje túto situáciu:

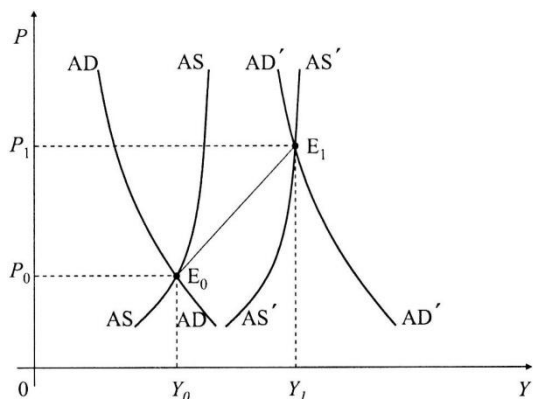
Graf č. 1: Úspešná daňová reforma

Zdroj: **ÁRENDÁŠ, M. (2007)¹**, *Makroekonómia I*, str. 187, vlastný nákres

Pokiaľ tieto zmeny v daňovej politike pôsobia skôr na zvyšovanie sa cenovej hladiny ako na rast reálneho produktu, vtedy možno daňovú reformu považovať za neúspešnú. Túto situáciu nám vysvetľuje graf č.2.

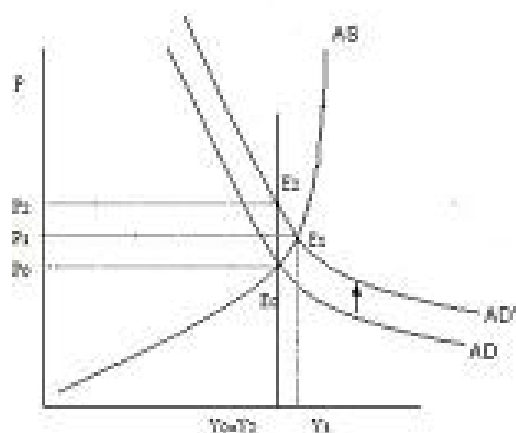
Graf č.2: Neúspešná daňová reforma

Zdroj: **ÁRENDÁŠ, M. (2007)¹**, *Makroekonómia I*, str. 187, vlastný nákres

Dlhodobé účinky rozpočtovej politiky sa prejavujú tak, že po počiatocnom raste, pokiaľ sú voľné kapacity a existuje zamestnanosť, expanzívna rozpočtová politika tieto zdroje mobilizuje.

Graf č. 3: Dlhodobé účinky expanzívnej politiky

Zdroj: ÁRENDÁŠ, M. (2007)¹, *Makroekonómia I*, str. 188, vlastný náčrt

Na grafe č.3 vidíme dlhodobú účinnosť expanzívnej fiškálnej politiky. Posun po krivke z bodu E0 do bodu E1 nám vysvetľuje krátkodobé účinnky fiškálnej politiky. Pri dlhodobom horizonte rovnováha nezostáva v bode E1, dochádza k zvyšovaniu nominálneho produktu čo sa odrazí vo väčšom dopyte po peniazoch čo v konečnom dôsledku obmedzí investície, pretože rast dopytu po peniazoch spôsobí navýšenie úrokových sadzieb. Pokiaľ sa rovnovážny bod posúva do E2 vtedy hovoríme o úplnom efekte vytlačania. Je to spôsobené podmienkou ustáleného AD pri vyšších rozpočtových výdavkoch ktoré sa odrazia v poklese investícií a teda ani objem reálneho produktu sa nemení, pri dodržaní podmienky.

Podľa VINCÚRA, P. a kol. (2001)¹⁷ reštriktívna rozpočtová politika je opakom expanzívnej politiky. Má podobný mechanizmus.

V krátkodobom horizonte prináša:

- pokles cenovej hladiny, ak sa skutočný produkt približuje potenciálnemu
- pokles reálneho produktu a zvýšenie nezamestnanosti za podmienok, že v hospodárstve sú nevyužitú kapacity a je zamestnanosť

V dlhodobom horizonte prináša:

- pokles cenovej hladiny
- zníženie nominálnej a reálnej úrokovej miery
- zvýšenie podielu investícií súkromného sektora
- úroveň produkcie a zamestnanosti sa nezmení za podmienky, že súkromné investície úplne nahradia zníženie štátnych výdavkov.

1.4 Nástroje rozpočtovej politiky

Z hľadiska klasifikácie používaných nástrojov rozpočtová politika patrí medzi čiastkové hospodárske politiky. Spolu s monetárnou a vonkajšou hospodárskou politikou sa zaraďuje medzi tzv. procesné hospodárske politiky. Fiškálna politika disponuje nástrojmi, pomocou ktorých môže štát ovplyvňovať priebeh hospodárskych procesov, ovplyvňovať vývoj ekonomiky a usmerňovať ho, ak sa odchyľuje od vytýčených cieľov, píše **URAMOVÁ, M. a kol. (2003)¹⁴**.

HONTYOVÁ, K. – LISÝ, J. (1994)⁸ delia nástroje fiškálnej politiky na:

- A) Zabudované stabilizátory (built – in stabilizers) sú opatrenia fiškálnej politiky, ktoré po zavedení pôsobia v ekonomike automaticky a nevyžadujú ďalšie rozhodnutia štátnych orgánov
- B) Zámerne diskkrétne opatrenia sú opatrenia fiškálnej politiky, ktoré vyžadujú jednorázové rozhodnutia príslušného orgánu.

Zabudované automatické stabilizátory vysvetľuje **ÁRENDÁŠ M. (2007)¹** ako mechanizmy, ktorých účinok sa prejavuje vo vládnych výdavkoch a daňovej štruktúre, ktoré spôsobujú automatický rast deficitu počas recesie alebo rast prebytku počas obdobia inflácie. Majú pôsobiť ako proticyklické regulátory.

Radíme sem:

- Progresívna daň z príjmu – vo fáze rozmachu rastú príjmy obyvateľstva a podnikov, s rastúcimi príjmami rastie miera zdanenia, čím sa oslabuje agregátny dopyt, v recesii klesajú príjmy, dôchodky sa dostávajú do nižších daňových pásiem, dopyt klesá pomalšie ako v prípade stále rovnakého zdanenia. Z tohto vyplýva, že

príjem štátu z daní je priamo závislý od výšky príjmu obyvateľstva, teda pokiaľ sa ekonomike darí a priemerná mesačná mzda sa zvyšuje, bude to mať za následok aj väčšiu daň, pričom miera zdanenia môže ostať na tej istej úrovni. Pokiaľ sa príjem domácnosti zvýši z 1000 euro na 1500 euro, pri 10% miere zdanenia, pre štát to bude dodatočný príjem z dane, v tomto prípade vo výške 50 eur. Na druhej strane by to malo za následok oslabenie agregátneho dopytu a v konečnom dôsledku sa spomalí tempo rastu HDP. Ak sa ekonomika dostane do recesie, klesajú príjmy a opäť s klesajúcim príjmom klesá aj výška príjmu z daní pre štát. Agregátny dopyt sa tiež samozrejme oslabí, no nie v takej miere ako pri vyšších príjmoch.

- Poistenie v nezamestnanosti – má vyrovnať výkyvy v agregátnom dopyte spôsobené výkyvmi v zamestnanosti v súvislosti s fázou rozmachu alebo recesie. Toto poistenie slúži na zmiernenie oslabenia agregátneho dopytu v čase väčšej nezamestnanosti. Teda čerstvo prepustený ľudia dostávajú podporu v nezamestnanosti, ktorá im v tomto období pomôže. Nižšia produktivita práce nebude mať až tak vysoký negatívny dosah na tvorbu HDP.
- Subvencie cien poľnohospodárskej produkcie
- Štátny nákup poľnohospodárskych prebytkov.

Podľa **ÁRENDÁŠ M. (2007)**¹ automatické stabilizátory majú tú výhodu, v porovnaní so zámernými (diskrétnymi) opatreniami, že tieto nástroje fungujú samočinne, bez toho, aby vláda prijímala zvláštne rozhodnutia o ich využití. Niektoré stabilizátory môžu vytvárať problémy a zdržiavať skutočný ekonomický rast, čím vzniká tzv. fiškálna brzda, pretože tendencia progresívneho zdanenia funguje vlastne ako automatický destabilizátor.

LISÝ, J. a kol. (2002)¹³ tvrdí, že pôsobenie zabudovaných stabilizátorov vedie v čase expanzie k znižovaniu agregátneho dopytu, čím sa má zabrániť tomu, aby sa ekonomika dostala do stavu prehriatia a v čase recesie vedie k zvyšovaniu agregátneho dopytu, čím sa má zamedziť tomu, aby rovnovážny produkt klesol až na svoju katastrofickú úroveň.

Zámerné (diskrétno) opatrenia si vyžadujú jednorazové rozhodnutie príslušného štátneho orgánu, prijaté legislatívnymi opatreniami smerujúcimi k dosiahnutiu špecifických makroekonomických cieľov a stabilizácii ekonomiky

Patria k nim:

- Zmena v daňových sadzbách
- Zmeny v štruktúre štátnych výdavkov
- Zmeny vo veľkosti jednotlivých položiek rozpočtových výdavkov

ÁRENDÁŠ M. (2007)¹ píše nasledovné: Cieľom zámerných opatrení je zmeniť vládne výdavky a dane tak, aby uzavreli inflačnú a deflačnú medzeru. Úspech alebo neúspech fiškálnej politiky závisí od predpokladanej veľkosti inflačnej a deflačnej medzery.

Podľa **KOVAČKA, M. (1992)**¹⁰ až potom ako je známy odhad tejto medzery by sa mali stanoviť opatrenia na dosiahnutie cenovej stability pri vysokej zamestnanosti. Pokiaľ sú autonómne výdavky vyššie ako suma potrebná na dosiahnutie rovnováhy pri plnej zamestnanosti, tak vzniká tzv. inflačná medzera. Hodnota o ktorú, je suma potrebná na dosiahnutie ekonomickej rovnováhy pri plnej zamestnanosti vyššia od autonómnych výdavkov vyjadruje deflačnú medzeru.

1.5 Štátny rozpočet

Ako uvádza **ÁRENDÁŠ M. (2007)**¹ využívanie štátneho rozpočtu, ako nástroja fiškálnej politiky, akceptuje zvlášť keynesiánska ekonómia, ktorá štátny rozpočet považuje za základný nástroj regulácie agregátneho dopytu, vývoja zamestnanosti, cenovej hladiny a GDP.

Podľa **HONTYOVÁ, K. – LISÝ, J. (1994)**⁸, štátny rozpočet je centralizovaný fond, ktorý v podobe súvahy porovnáva príjmy a výdavky. Je kategóriou distribučnou, zabezpečuje rozdeľovacie a znovurozdeľovacie procesy. Tiež je nástrojom regulovania reprodukčného procesu. Štát využíva rozpočtové prostriedky na ovplyvňovanie investícií, urýchľovanie ekonomického rastu, stimulovanie rozvoja vybraných odvetví.

Zjednodušene môžeme povedať, že štát sa snaží prerozdeliť svoje rozpočtové prostriedky, čo najefektívnejšie a snaží sa pomocou investícií ovplyvňovať vybrané potenciálne odvetvia a tým priaznivo ovplyvniť cyklický vývoj ekonomiky.

Podstatu a význam štátneho rozpočtu, môžeme pochopiť z jeho funkcií:

- je nástroj rozdeľovania národného dôchodku,
- ovplyvňuje štátne zásahy do reprodukčného procesu
- prostriedok na uskutočňovanie vonkajšej hospodárskej a politickej expanzie

Na pochopení podstaty a významu štátneho rozpočtu nám podľa **HONTYOVÁ, K. – LISÝ, J. (1994)**⁸ slúžia funkcie štátneho rozpočtu, delíme ich na:

- rozdeľovacia (distribučná) funkcia
- alokačná funkcia
- stabilizačná funkcia

Podstata rozdeľovacej funkcie štátneho rozpočtu sa prejavuje v odoberaní finančných zdrojov súkromným podnikateľom a obyvateľstvu. Tieto financie potom štát prerozdelí do iných sfér ekonomiky, kde to považuje za potrebné. Rozdeľovaciu funkciu sa štát snaží prerozdeliť finančné zdroje štátneho rozpočtu za účelom prosperity celej spoločnosti. Pomocou rozpočtových výdavkov sa uskutočňuje spomínaná prerozdeľovacia funkcia, kde časť rozpočtových príjmov získaných od obyvateľstva poskytuje v podobe rozpočtových výdavkov určených pre jednotlivé sektory, podniky a organizácie, v konečnom dôsledku pre celé obyvateľstvo. Pomocou rozdeľovacej funkcie štát ovplyvňuje finančné vzťahy medzi:

- súkromným a verejným sektorom
- akumuláciou a spotrebou
- jednotlivými odvetviami národného hospodárstva
- vnútornou ekonomikou a zahraničím
- územnými celkami štátu.

Pri tejto funkcii štátneho rozpočtu by sa nemalo zabúdať na tzv. mieru rozdeľovania, ktorá by nemala byť príliš nízka ale ani prehnane vysoká. Pri vysokej miere rozdeľovania by mohla nastať demotivácia hospodárskych subjektov pretože by nemohli veľmi ovplyvňovať svoj budúci rozvoj. Hospodárske subjekty by mali byť pomocou tejto funkcie pozitívne motivované k efektívnosti a zvyšovaniu produkčných schopností. Nízkou mierou rozdeľovania by zase vláda nemohla plniť svoje úlohy v dostatočnej miere. Cestou k efektívnosti je racionálna a optimálna miera rozdeľovaniapříjmov medzi štátny rozpočet

a ekonomické subjekty. K tomuto by mal pomáhať princíp spravodlivého daňového zaťaženia pre všetky ekonomické subjekty.

Podľa **FELDERER, B. – HOMBURG, S. (1995)⁵** z makroekonomického hľadiska má rozpočet bez ohľadu na jeho rôznorodé položky nasledujúcu formu:

Výdavky	Príjmy
Štátny dopyt (G)	Príjmy z daní (T) Úvery (D)
Objem rozpočtu	Objem rozpočtu

Zdroj: **FELDERER, B. – HOMBURG, S. (1995)⁵**: *Makroekonomika a nová makroekonomika*, str. 171, vlastný nákres

Štátny dopyt (G): Pod týmto rozumieme sumu reálnych štátnych výdavkov na kúpu finálnych produktov. Pritom abrahujeme od nákupu výkonov jednotlivých faktorov (predovšetkým práce), pretože sám štát neprodukuje. Z toho vyplýva, že štátne nákupy nemenia z národnohospodárskeho hľadiska stav reálneho kapitálu.

Dane (T): Štát vyberá len jednu fixnú daň. Fixnou daňou sa zaväzujú domácnosti, a iba tie, zaplatiť vopred stanovenú sumu, ktorá je nezávislá od ich ekonomickej aktivity. Môžeme teda predpokladať, že dane nevyvolávajú substitučné efekty, ale iba znižujú použiteľný dôchodok domácností. Funkcie správania zostávajú takto nedotknuteľné, aj keď sa menia hodnoty funkcií. Analogicky k štátnym výdavkom možno aj daňové príjmy chápať ako reálne veličiny a merať ich v jednotkách statku.

Úvery (D): Rozpočtový deficit vzniká, keď štátne výdavky prevyšujú štátne príjmy.

HONTYOVÁ, K. – LISÝ, J. (1994)⁸ píše: Významný vplyv na štruktúru a výšku rozpočtových príjmov a výdavkov majú štátne orgány, ktoré tak ovplyvňujú vývoj ekonomiky. Príjmy a výdavky majú svoje pravidlá prijaté štátnym orgánom. Existujú aj jednorázové rozhodnutia štátneho orgánu a to v prípade, keď príjmy a výdaje nemajú stanovené príslušné pravidlá.

V sledovanom období (spravidla rok) štátny rozpočet môže vykazovať:

- rozpočtový prebytok,
- rozpočtový deficit,
- vyrovnaný rozpočet.

Ak príjmy štátneho rozpočtu za dané obdobie sú vyššie ako výdavky, potom vzniká v štátnom rozpočte prebytok. Teda ak T sú príjmy a G výdavky, potom platí vzťah:

$$T > G$$

Pokiaľ výdavky zo štátneho rozpočtu sú vyššie ako príjmy do štátneho rozpočtu, tak potom vzniká tzv. rozpočtový deficit a môžeme ho vyjadriť vzťahom:

$$T < G$$

Keď je medzi príjmami a výdavkami štátneho rozpočtu rovnováha, tak je aj rozpočet v rovnováhe. Tento jav sa nazýva vyrovnaný rozpočet a vtedy platí:

$$T = G$$

Ak je štátny rozpočet vyrovnaný tak potom neexistuje deficit:

$$D = 0$$

Pokiaľ v ekonomike existuje deficit, potom platí:

$$D = G - T$$

$$D > 0$$

Ako uvádza **KOVAČKA, M. (1992)**¹⁰ pohľady na vyrovnanosť štátneho rozpočtu sa u ekonómov rôznia. Existujú prívrženci teórie ktorí tvrdia, že štátny rozpočet v každom ekonomickom cykle by mal byť vyrovnaný. Teda bez ohľadu na to, či je ekonomika v expanzii alebo recesii. Keynesiánci majú v tomto smere odlišný názor. Podľa nich nie je až tak dôležité aby bol štátny rozpočet v rovnováhe. Dôležitosť prisudzujú hlavne názoru, že pokiaľ sa v ekonomike vyskytne deficit tak by nemal prerásť do takého verejného dlhu, ktorého rast bude rýchlejší ako rast národného produktu. Napriek tomu ale uznávajú, že vyrovnaný rozpočet vyjadruje zdravý rast ekonomiky s nízkou infláciou a plnou zamestnanosťou. Podľa keynesiáncov, rozdiel medzi skutočným a potenciálnym národným produktom nemá za následok stratu národného produktu. Ďalší rozdiel medzi klasickou

ekonomickou školou a keynesiánskou je v tom, že keynesiánci prikladajú dôležitosť ekonomickým cyklom. Teda pokiaľ, klesá miera zamestnanosti a tým pádom aj objem produkcie, v tom prípade vyrovnaný rozpočet nie je správnym riešením. Podľa keynesiáncov je deficit štátneho rozpočtu nízka daň za rast produkcie a zamestnanosti. Teda dôležitosť prisudzujú najmä zdravému ekonomickému rastu a plnej zamestnanosti, aj na úkor štátneho deficitu. Zatiaľ, čo klasická ekonomická teória tvrdí, že zvýšenie vládnych výdavkov má za následok vytlačanie investícií a v konečnom dôsledku nepriaznivo ovplyvnia ekonomický rast.

ÁRENDÁŠ M. (2007)¹ vidí viaceré príčiny v nutnosti centralizácie časti národného dôchodku prostredníctvom rozpočtových príjmov:

- zabezpečiť potrebné peňažné prostriedky pre štát na vykonávanie všetkých jeho funkcií vrátane vzťahov so zahraničím, t.j. zabezpečenie fiškálnych úloh štátneho rozpočtu
- zabezpečiť potrebné peňažné prostriedky pre štát na aktívne ovplyvňovanie priebehu reprodukčného procesu v podobe zásahov štátu do ekonomiky, jeho účasti na financovaní vedy a výskumu, riešení odvetvových a oblastných problémov v reprodukčnom procese,
- zabezpečiť potrebné peňažné prostriedky pre štát na aktívne ovplyvňovanie a riešenie sociálnych vecí obyvateľstva, ako sú nezamestnanosť, zdravotnícka starostlivosť, sociálne zabezpečenie, atď., t.j. zabezpečenie sociálnych úloh štátneho rozpočtu

1.6 Daňová sústava ako nástroj makroekonomickej regulácie

Hlavným zdrojom príjmov štátneho rozpočtu sú dane. Daň je povinná platba, ktorú jednotlivé subjekty odvádzajú do štátneho rozpočtu v stanovenej výške a lehote.

HARUMOVÁ, A. (2002)⁶ delí dane na:

- A) Priame dane platí daňovník na úkor vlastného dôchodku a predpokladá sa, že ich nemôže preniesť na iný subjekt. Medzi priame dane patria dôchodkové dane, majetkové dane, paušálne dane

B) Nepriame dane odvádza platiteľ, ktorý neplatí tieto dane z vlastného dôchodku, ale prenáša ich na iný subjekt. Daň sa prenáša na iný subjekt prostredníctvom ceny zvýšenej o túto daň. Medzi nepriame dane možno zaradiť daň zo spotreby a obratu, daň z pridanej hodnoty a clo. Nepriamu daň odvádza platiteľ dane daňovému úradu, v skutočnosti ju však platí spotrebiteľ v podobe vyššej ceny.

Priame dane sa platia v závislosti od výšky príjmu alebo majetku daňového poplatníka. Nepriame dane sú zahrnuté v cene tovarov a do štátneho rozpočtu ich odvádza predajca tovaru alebo služby. Patria sem daňe spotrebné, fiškálne monopolné dane (v cenách alkoholu, tabakových výrobkov) a clá.

LISÝ, J. (2002)¹² hovorí o možnosti významne ovplyvňovať ekonomickú aktivitu jednotlivých trhových subjektov a tým aj celkovú výkonnosť ekonomiky. Výška daní vo veľkej miere determinuje celkový objem disponibilných dôchodkov jednotlivých trhových subjektov, podnikavosť firiem, výšku úspor a investícií, celkový objem výroby zamestnanosti a sociálne podmienky obyvateľstva. Dane majú vplyv aj na výšku úspor ako zdroj investícií najmä fyzického, ale aj ľudského kapitálu.

Podľa **HARUMOVÁ, A. – KUBÁTOVÁ, K. (2006)**⁷ je daň finančnoprávnym inštitútom, ktorý v podstate predstavuje nútené odňatie časti národného dôchodku a osobných dôchodkov na zabezpečenie štátnych potrieb. Okrem celoštátnych daní sa uplatňujú aj dane miestne (lokálne), ktoré sú diferencované podľa jednotlivých samosprávnych celkov.

BOJŇANSKÝ, J. (2002)³ pri makroekonomických dopadoch kladie pozornosť hlavne na nasledujúce problémové oblasti: efektívnosť daní, daňová distorzia a daňový dopad. Dane sú nevyhnutne spojené s dodatočnými nákladmi, spojených s ich vyberaním, čím sa znižuje ich celková efektívnosť. Dodatočné náklady sú tvorené z administratívnych nákladov (priamych a nepriamych) nadmerného daňového bremena – predstavujúceho úmrtvenú stratu zo substitúcie spôsobenej zmenou dane.

1.7 Ekonomický rast

Vysoká a zvyšujúca sa životná úroveň obyvateľstva je zrkadlom zdravého vývoja ekonomiky a zároveň je to aj cieľom národného hospodárstva. Predpokladom pre splnenie tohto cieľa je udržiavanie vysokého ekonomického rastu, ktorý vyjadruje zvyšujúca sa schopnosť ekonomiky zvyšovať reálnu produkciu v danom čase. V podstate súčet

celkového vyrobeného outputu je vyjadrený veličinami ako hrubý domáci produkt a hrubý národný produkt alebo národný dôchodok. Rast týchto ekonomických veličín v konkrétnom čase, naznačuje v konečnom dôsledku ekonomický rast. **KOVAČKA, M. (1992)¹⁰**

Skutočný obraz o vývoji ekonomiky nám prezentuje už spomínaný ekonomický rast, ktorého tendenciu vývoja najlepšie zhodnotíme pomocou merania výkonnosti ekonomiky. Ohľadom merania výkonnosti ekonomiky spomína Vincúr, P, potrebu merania efektívnosti ekonomických procesov a činnosti ekonomických subjektov. Komplexnosť ekonomiky predpokladá permanentné sledovanie, analýzu a vyhodnocovanie dosahovaných výsledkov na všetkých riadiacich stupňoch. Ak meriame výsledky určitého subjektu makroekonomického charakteru, treba postupovať zvlášť cieľavedome a perspektívne. Keď predpokladáme, že cieľom každej trhovej ekonomiky je všeobecná prosperita v sociálno-ekonomickej oblasti, o to naliehavejšie je sledovanie efektívnosti, resp. výkonnosti celého národného hospodárstva, všetkých jeho súčastí.

Na meranie efektívnosti a výkonnosti ekonomiky sa najčastejšie využívajú tieto ukazovatele:

- hrubý domáci produkt - HDP vysvetľuje **LISÝ, J. (2002)¹²**: hrubý domáci produkt možno vymedziť ako súhrn finálnych statkov a služieb vyrobených a poskytnutých za určité časové obdobie výrobnými faktormi na území danej krajiny, bez ohľadu na ich príslušnosť
- hrubý národný produkt – HNP, zahŕňa tovary a služby vyrobené činiteľmi, ktoré sú vo vlastníctve občanov danej krajiny, bez ohľadu na to, na ktorom území vznikli.

2. Cieľ práce

Témou bakalárskej práce je Rozpočtová politika Slovenskej republiky. Cieľom mojej práce je poukázať na vplyv rozpočtovej politiky na makroekonomickú stabilitu a tiež zhodnotiť jej doterajší vývoj. Zároveň ďalším parciálnym cieľom tejto práce je navrhnutie opatrení na riešenie problémov súčasného stavu slovenskej ekonomiky. Osobitnú pozornosť venujem makroekonomickým faktorom, ako sú tempo rastu HDP, miera inflácie a nezamestnanosti ktoré bezpochybyne reflektujú makroekonomickú stabilitu a úroveň krajiny. Makroekonomická stabilita je nesmierne dôležitá pre ekonomický rozvoj každej krajiny, preto zhodnotím tempo rastu HDP a miery inflácie aj v krajinách V4. Od vzniku Slovenskej republiky vláda bojovala s rôznymi makroekonomickými problémami, podľa ktorých potom volila konkrétny typ fiškálnej politiky. Vhodnosť a efektívnosť zvolených fiškálnych nástrojov a ich vplyv na ekonomiku SR opíšem vo vlastnej práci. S rozpočtovou politikou úzko súvisí Štátny rozpočet, ktorý má svoje príjmy a výdavky. Príjmy štátneho rozpočtu pochádzajú vo veľkej miere z daňových príjmov. Daňový systém Slovenskej republiky prešiel niekoľkými výraznými daňovými reformami, ich obsah ako aj dopady týchto daňových zmien na makroekonomický vývoj sú interpretované v tejto práci.

3. Metodika práce

V súvislosti s vytýčeným cieľom bakalárskej práce bol použitý nasledovný metodologický postup deliaci sa na nasledovné fázy:

- preštudovanie súvisiacej odbornej a vedeckej literatúry
- zbieranie potrebných informácií
- vyhodnotenie získaných informácií
- spracovanie vyhodnotených informácií a interpretácia zistených súvislostí
- pretransformovanie získaných informácií a súvislostí do výsledkov
-

Použité metódy vyhodnotenia a interpretácie výsledkov

V mojej bakalárskej práci budú použité komparatívne a analyticko - syntetické princípy výskumu. Popri vyhodnocovaní získaných informácií budú použité reťazové indexy rastu pomocou ktorých budem poukazovať na tendencie vývoja jednotlivých veličín.

Výpočet indexu rastu:

$$Index\ rastu = \frac{\text{sledovaný rok}}{\text{bázický rok}} * 100$$

Index rastu bude slúžiť na pochopiteľnejšie a prehľadnejšie vyjadrenie tendencie dynamiky vývoja konkrétnych ukazovateľov. Pokiaľ bude v sledovanom roku index rastu väčší ako 100 znamená to nárast hodnoty údaje v sledovanom roku v porovnaní s bázickým rokom. Pri zvýšenom trende sa bude percentuálna zmena počítať ako:

$$\% \text{ zmena} = \text{Index rastu} - 100.$$

Pracovné postupy

Vývoj HDP a vývoj príjmov a výdajov ŠR v tabulkovom vyjadrení bude uvedený v mil. Eur. Daňové príjmy v jednotlivých obdobiach v tabulkovom vyjadrení budú uvedené v eurách. Pri vývoji HDP a analýze ŠR sú hodnoty prepočítavané z SKK na EURO

v konverznom kurze 2009, 1 €= 30,126 SKK. Hodnoty pri vývoji jednotlivých daňových príjmov za obdobie 1995-1999 budú prepočítavané priemerným kurzom roku 1999, 1 €= 44,115 SKK. Vývoj daňových príjmov za obdobie 2004-2009 budú prepočítané konverzným kurzom 1 €= 30,126 SKK. Podstatnou časťou práce budú tabuľky a grafy ktoré slúžia na lepšie pochopenie podstaty vývoja skúmaných veličín.

Spôsob získavania údajov a ich zdroje

Potrebné informácie a materiály k spracovaniu mojej bakalárskej práce budem využívať z rôznych zdrojov:

- štatistického úradu Slovenskej republiky,
- štatistického úradu Európskych spoločenstiev (EUROSTAT),
- ministerstvo financií Slovenskej republiky,
- výskumného ústavu ekonomiky,
- publikácii autorov.

4. Vlastná práca

4.1 Transformácia rozpočtovej politiky Slovenskej republiky

V priebehu rokov od vzniku Slovenskej republiky ako suverénneho štátu sa rozpočtová politika Slovenska vyvíjala prudkým spôsobom. Tento jav nastal hlavne kvôli postupnému politickému vývoju, kde na začiatku pôsobil náš štát v direktívnej príkazovej ekonomike, no dnes sa stretávame s trhovo orientovanou ekonomikou. V rannom štádiu transformácie ekonomiky v rokoch 1990-1992, Česko-slovenská federatívna republika uplatňovala reštriktívnu fiškálnu politiku s cieľom zníženia vysokého daňového zaťaženia ekonomických subjektov. Ďalšou prioritou v tomto období bolo minimalizovanie rozdielu medzi dosahovanými zdrojmi a požiadavkami vládnych výdajov. Zmena sa dosiahla pomocou daňovej reformy, dereguláciou cien a postupným znižovaním dotácií zo ŠR. Proces zmeny daňovej reformy v roku 1992 sa uskutočnil pomocou zmeny priamych daní na nepriame, čo sa v prvom rade odrazilo v odlišnom spôsobe zdaňovania podnikov a domácností. Tento proces bol zameraný na vývoj trhovo orientovaného daňového systému a tiež na ovplyvňovanie rastu HDP pomocou príjmov a výdavkov zo štátneho rozpočtu. Príklad si Česko-slovenská federatívna republika brala od štátov s trhovou ekonomikou. Dôsledok uvedených zmien sa prejavil v znížení výdavkov ŠR o 18%. V uvedenom znížení výdavkov ŠR hralo hlavnú úlohu zníženie dotácií z 13% na 7% HDP, no v neposlednom rade na zníženie výdavkov malo vplyv aj zníženie daní zo zisku a obratu čo sa prejavilo v 10% poklese príjmov zo ŠR. Tieto opatrenia degradovali v bilancii ŠR s 5% prebytkom počas prvej polky roka 1991. Žiaľ, ďalší vývoj ŠR už nebol tak priaznivý pretože bol v znamení 2% celoročného deficitu na konci roka 1991. No hlavný cieľ reformy bol splnený a teda pokles zapojenia vládnych výdavkov do ekonomických procesov. Ďalší vývoj bol v znamení tzv. transformačnej depresii ktorá sa prejavila v poklese HDP v rokoch 1989 až 1993 v hodnote 25%. Dôležité je tiež zdôrazniť, že cyklická vlastnosť ekonomiky nemôže byť zamienená s transformačnou depresiou. A teda typické opatrenia rozpočtovej politiky na stabilizovanie ekonomiky nemohli byť celkom úspešné. Dôvodom je hlavne prechod z direktívnej plánovanej ekonomiky na trhovú ekonomiku, čo si vyžaduje rôzne štrukturálne zmeny a liberalizáciu NH.

Nastúpený trend v uplatňovaní reštriktívnej rozpočtovej politiky sa postupne oslaboval, čo vyústilo v rokoch 1993 až 1995 do miernej dokonca až neutrálnej reštriktívnej rozpočtovej politiky v porovnaní s posledným obdobím. Dôvod tohto trendu sa dá však vidieť hlavne

v cieľi vlády, ktorého základ bol v sociálnej a ekologickej stránke trhovej ekonomiky. Išlo o podporovanie ekonomických aktivít v podmienkach zvolnenej reštriktívnej rozpočtovej politiky. Počas týchto rokov došlo k skorigovaniu deficitu z 7,2% počas roku 1993 až na prebytok ŠR vo výške 0,4% HDP počas roku 1995. Príčina priaznivého vývoja vyplynula zo zvyšovania príjmov do ŠR pomocou priameho a nepriameho daňového zaťaženia a tiež z oživenia hospodárskeho rastu ekonomiky. Napriek tomu, že vládne výdavky zo ŠR sa aj naďalej skresávali, priaznivý vývoj rastu ekonomiky mohol byť len dočasný, pretože bol ovplyvnený aktivizáciou zdrojov plynúcich z transformačnej recesie. Tento dočasný stabilný ekonomický vývoj nemohol byť ďalej podporený v podmienkach trhovej ekonomiky. Vo fungujúcej trhovej ekonomike sa z makroekonomického aspektu podniky nesprávali racionálne a táto trhovú ekonomiku nebola podporená ani mikroekonomickým základom. V ďalšom období od roku 1996 bolo prioritou vlády dosiahnuť zvýšenie hospodárskeho tempa rastu. V záujme naplnenia tohto cieľa boli prijaté opatrenia v podobe podpory infraštruktúrnych investícií a aj zvyšovaním verejných výdavkov čo malo pomôcť dopytovej stránke ekonomiky. Podpora infraštruktúry formou investícií bola uskutočňovaná pomocou výstavby diaľnic, vodného diela a atómovej elektrárne. Tieto kroky viedli k navýšeniu verejných výdavkov až do najvyššej hodnoty v strednej Európe. Spomínané kroky naznačovali, že Slovensko sa vybralo cestou expanzívnej fiškálnej politiky čo výrazne pomohlo zvýšeniu tempa rastu HDP. Problém sa začal ukazovať hlavne v rýchlejšom náraste investícií v porovnaní s úsporami, čo sa samozrejme muselo vyrovnáť úsporami iných krajín. To celé naznačovalo nárast zahraničného dlhu. Uplatňovaná expanzívna fiškálna politika prispela k zvyšovaniu nerovnováhy ako vnútornej tak aj vonkajšej. Vysoké tempo rastu a narastajúca nerovnováha bola dielom predovšetkým v podiele cudzích zdrojov na investiciách. Týmto spôsobom ako už bolo spomínané narastal zahraničný dlh a deficit bežného účtu sa v tomto období pohyboval na úrovni 10% HDP. Mizivá podpora zahraničných investícií vyústila k rastu dlhu a v konečnom dôsledku prispela k nerovnováhe a zahraničnej zadĺženosti. Opatrenia vlády teda v rokoch 1996 až 1998 viedli k zvyšovaniu tempa rastu HDP, avšak v konečnom dôsledku prispeli k destabilizácii ekonomiky.

V ďalšej etape po roku 1999, vláda pristúpila k riešeniu ekonomickej nestability spôsobenej z predchádzajúceho obdobia. Daňou za zníženie nerovnováhy bolo aj zníženie rastu HDP. Tým pádom sa vláda v roku 1999 opäť vrátila k presadzovaniu reštriktívnej rozpočtovej politiky pomocou obmedzenia vládnych výdavkov a tiež pokus o zvýšenie

efektívnosti transferových platieb, čo vláda deklarovala balíčkóm opatrení proti ekonomickej nerovnováhe. V tomto balíčku sa vláda snažila pripustiť maximálnu mieru fiškálneho deficitu na úrovni 2% HDP a bežný účet platobnej bilancie bol prípustný v deficite do 6% DPH. Ďalej sa vláda snažila pomocou týchto opatrení dosiahnuť zníženie hospodárskeho rastu v medziročnom náraste v hodnote blízko 3% a maximálnou prípustnou mierou inflácie v hodnote okolo 10% pri miere nezamestnanosti menej ako 15%. Pomocou balíčka fiškálnych opatrení vláda dosiala v roku 1999 zníženie štátneho deficitu až o polovicu a to konkrétne na úroveň 3,6%. Makroekonomický vývoj slovenskej republiky v tomto období bol poznamenaný hlavne vysokými úrokovými sadzbami, čo brzdilo vývoj súkromných investícií. Brzdenie podnikateľského sektora samozrejme vplývalo na jeho konkurencieschopnosť. V konečnom dôsledku sa to prejavilo na spomalenom raste celej ekonomiky. Deficit ŠR sa v tomto období roku 2000 začal opäť prehlbovať a spôsobený bol najmä investíciami do bankového systému a vodárenskej siete. V roku 2002 dosiahol deficit až na úroveň 7,2%. Bolo to zapríčinené reformou verejnej správy nastolenou vtedajšou vládou. Opatrením tejto vlády bolo zvýšenie podielu nepriamych daní. Ďalší vývoj makroekonomických ukazovateľov podrobnejšie zdokumentujem v ďalšej časti práce.

4.2 Vývoj makroekonomických ukazovateľov Slovenskej republiky

4.2.1 Vývoj HDP Slovenskej republiky

Hrubý domáci produkt je jedným z najdôležitejších ukazovateľov makroekonomickej sféry. Cieľom každej modernej ekonomiky je dosahovať čo najvyššiu produkciu výrobných faktorov pri čo najnižších nákladoch. Práve vývoj HDP nám odzrkadľuje zvyšovanie produkčnej efektívnosti. HDP v podstate vyjadruje hodnotu všetkých tovarov a služieb vyprodukovaných na území SR za obdobie 1 roka. Ako môžeme vidieť na grafe č. 4, vývoj HDP má na Slovensku stúpajúcu tendenciu. Prírastok HDP predstavoval v roku 1996 niečo okolo 6,1%, zatiaľ čo prírastok spotreby domácnosti predstavoval až raz taký podiel, t.j. skoro 10%. To znamená, že domáci dopyt po tovaroch a službách mal rýchlejšie tempo rastu ako HDP. Touto príčinou sa stalo, že dynamika dovozu sa zvýšila na 19,7%, čím sa oslabil export tovarov a služieb ale len na úrovni okolo 0,5%. Vysoké saldo zahraničného obchodu spôsobené vysokým rastom dopytu sa vyrovnalo domácou spotrebou a investíciami do dlhodobého kapitálu a teda na vývoj HDP to nemalo záporný efekt. Ďalším problémom, ktorý sa ukazoval v roku 1997 bol pokračujúci nárast investícií

pri nedostatočnom krytí úsporami. Keďže dopyt rástol no ponuka nie, tak v roku 1998 sa vláda snažila pomocou rastu investícií (napr. výstavba diaľnic, atómovej elektrárne) zvýšiť ponukovú stránku ekonomiky a súčasne s tým aj zvýšiť konkurenčnúschopnosť domácich výrobcov. Pomocou reštriktívnej rozpočtovej politiky vláda zabrzdila rast spotreby domácností a tým samozrejme došlo k oslabeniu dopytovej strany. Týmto spôsobom jednoznačne muselo prísť k spomaleniu tempa rastu HDP a to viedlo k nižšej zamestnanosti a nárastu miery inflácie. Spomalenie dynamiky vývoja HDP pokračovalo aj v roku 1999 a 2000, spôsobené to bolo najmä reštriktívnymi opatreniami vlády ktoré mali viesť k zníženiu nerovnováhy v ekonomike. Rast HDP sa v týchto rokoch pohyboval medzi 2% - 2,5%. Po tomto období nižšieho ekonomického rastu sa prejavil pozitívny trend v podobe stabilnejšej ekonomiky. V roku 2001 bola najdynamickejšou zložkou HDP práve tvorba hrubého kapitálu, ktorá predstavovala nárast skoro o 20% v hodnote 1 875, 94 mil. eur. Bol to dôsledok čiastočného sprivatizovania podnikateľskej sféry. V roku 2002 sa prejavilo na tempe rastu HDP hlavne domáca spotreba, ktorá prvý krát presiahla hranicu 20 000 mil. eur., a bola spôsobená zvyšovaním plátov a podporou bankového sektora. Tento rast HDP nebol umelý pretože ho nezapríčinil rast štátnych investícií ako to bolo v minulosti. Roku 2003 sa štruktúra rastu HDP opäť menila. Zvyšovanie cien a nepriamych daní sa prejavilo na spomalení dynamiky rastu domácej spotreby čo spôsobilo nízky rast dovozu, zatiaľ čo vývozné kapacity rástli hlavne prílevom zahraničného kapitálu do automobiliek. Teda na zvýšení prírastku HDP mal vysoký podiel zvýšený export tovarov a služieb o 14,57% oproti roku 2002, čo predstavuje zvýšenie vývozu o 4 421 mil. eur. Ročný prírastok HDP okolo 4,5% z predošlých dvoch rokov sa teda zachoval a dokonca zvýšil v roku 2004 na 4,8%. V tomto roku mal rast HDP opäť pôvod vo zvýšenom raste domáceho dopytu, ktorý bol však vytvorený zo spotrebovávania úspor a rastu plátov. Žiaľ, ponuka vytvorená domácimi výrobnými faktormi nepostačovala rastúcej spotrebe domácností a import opäť rástol. Roky 2005 – 2008 boli pre vývoj slovenskej ekonomiky podstatne úspešnejšie. V roku 2005 bola miera rastu HDP až na úrovni 6,7% ktorá sa naďalej zvyšovala a v roku 2007 sa vyšplhala až na historicky najvyššiu úroveň a to až na hodnotu 10,6%. Tento trend spôsobilo viacero faktorov no tie najhlavnejšie by som videl ako rast domácej spotreby, zavedenie rovnej dane, čo významne pomohlo zahraničným investíciám prúdiacim na Slovensko. Vďaka daňovým prázdninám prišlo na Slovensko niekoľko významných investorov, väčšinou veľké výrobné podniky ktoré spôsobili tak vysoký rast HDP. V roku 2008 sa ročný prírastok HDP spomalil na úroveň blízko 6%. Znížená dynamika vývoja HDP bola spôsobená najmä

tým, že už neprišlo toľko investorov ako rok predtým a teda ani prírastok HDP nemohol byť tak vysoký ako v roku 2007. Rast HDP sa v roku 2009 dostal po prvý krát v histórii do záporných čísel, je to samozrejme spôsobené hospodárskou krízou, kvôli ktorej veľa podnikov skrachovalo, veľa ľudí bolo prepustených a hodnota HDP tak samozrejme nemohla rásť. Rok 2008 je charakteristický aj najvyššou hodnotou HDP v histórii SR, dosiahol úroveň 67331,04 mil. eur.

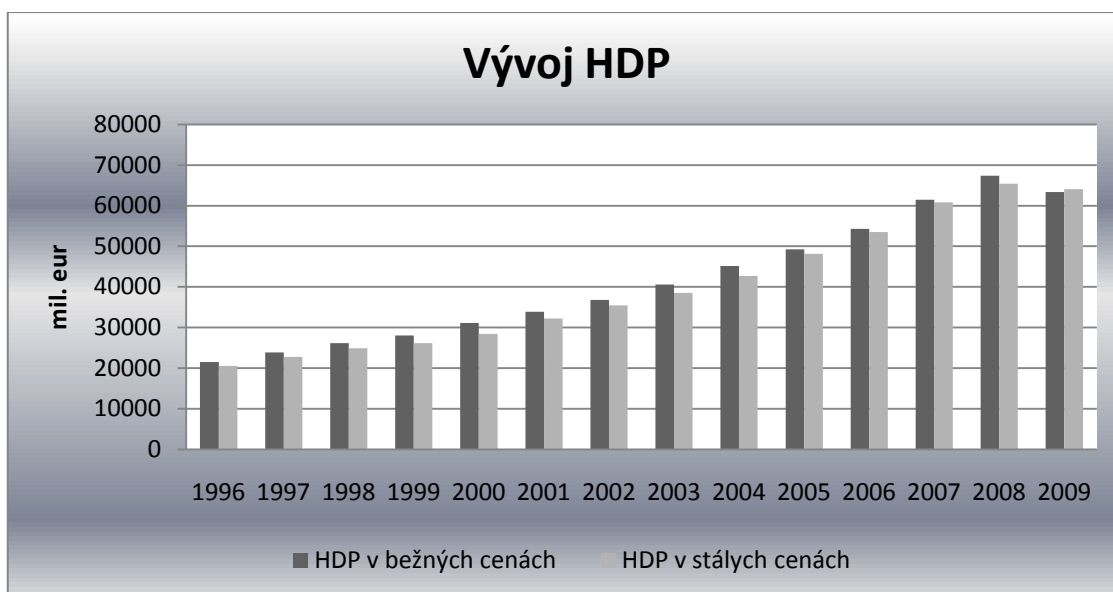
Tabuľka č. 1: Vývoj HDP v bežných a stálych cenách

Rok	HDP v bežných cenách	HDP v stálych cenách	Index rastu HDP
1996	21514	20587,37	100
1997	23852	22744,9	110,87
1998	26154	24901,15	121,57
1999	28 087,50	26172,44	130,55
2000	31 151,80	28480,71	144,8
2001	33855,2	32220,84	157,36
2002	36780,3	35444,17	170,96
2003	40582,6	38560,91	188,63
2004	45128,2	42700,62	209,76
2005	49280	48171,08	229,06
2006	54313,98	53505,01	252,46
2007	61468,07	60799,41	285,71
2008	67331,04	65431,72	312,96
2009	63331,6	64088,4	294,37

Zdroj: www.statistics.sk, vlastné spracovanie

Graf č. 4: Vývoj HDP v bežných a stálych cenách

Zdroj: www.statistics.sk, vlastné spracovanie

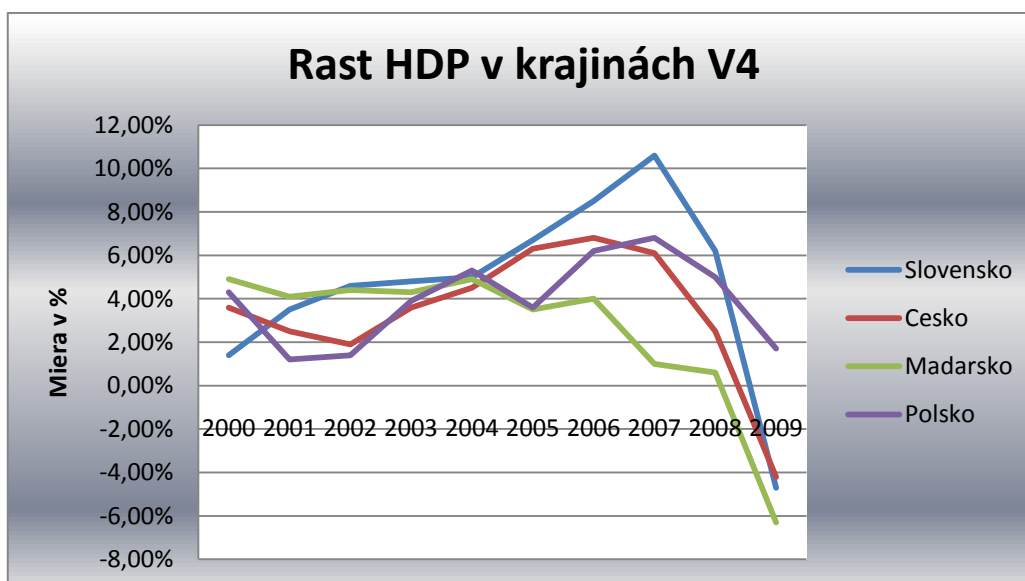
Najlepším ukazovateľom zdravého vývoja ekonomiky je tempo rastu HDP. Pri zvyšovaní produkčnej schopnosti ekonomiky, nie je dôležitý len objem HDP ale hlavne medziročný prírastok. Keďže žijeme v konkurenčnej dobe, tak si priblížime ako sa darilo za posledných 10 rokov našim susedom. Aby bolo možné zistiť rast HDP je nutné skúmanú veličinu očistiť o vplyv rastu cien a pomerované HDP prepočítať na hladinu stálych cien, kedy sa ceny určitého roku zvolia za základ, v ktorom je oceňovaná i produkcia nasledujúcich, či predchádzajúcich rokov.

Tabuľka č. 2: Tempo rastu HDP v krajinách V4

Rok	Slovensko	Česko	Maďarsko	Polsko
2000	1,40%	3,60%	4,90%	4,30%
2001	3,50%	2,50%	4,10%	1,20%
2002	4,60%	1,90%	4,40%	1,40%
2003	4,80%	3,60%	4,30%	3,90%
2004	5%	4,50%	4,90%	5,30%
2005	6,70%	6,30%	3,50%	3,60%
2006	8,50%	6,80%	4%	6,20%
2007	10,60%	6,10%	1%	6,80%
2008	6,20%	2,50%	0,60%	5%
2009	-4,70%	-4,20%	-6,30%	1,70%

Zdroj: Eurostat, vlastné spracovanie

Graf č. 5: Rast HDP v krajinách V4

Zdroj: www.eurostat.eu, vlastné spracovanie

Ako môžeme vidieť z grafu č.5, každá ekonomika krajín V4 má kolísajúcu tendenciu, čo potvrdzuje pravidlo cyklickosti ekonomiky. V roku 2000-2001 malo Maďarsko najvyšší prírastok HDP, ktorý sa pohyboval okolo úrovne 4,6%, no od roku 2001 sa niečo podobné neopakovalo. Naša ekonomika mala v roku 2000 najnižšie tempo rastu spomedzi krajín V4. Česko a Poľsko začínali nové milénium na podobnej štartovej čiare, obe tempá rastu sa pohybovali okolo 4%. Poľsko sa v rokoch 2001-2002 dostalo do recesie a zaznamenalo najnižšie tempo rastu HDP krajín V4. Slovenská ekonomika sa v roku 2002 zdvihla a mala najvyššie tempo rastu HDP, prvýkrát od roku 1998. Poľská aj česká ekonomika v rokoch 2002-2004, začala produkovať väčšie množstvo tovarov a služieb, čo sa odrazilo na tempe rastu HDP, a v roku 2004 bolo tempo rastu všetkých krajín V4 na približne rovnakej úrovni v rozmedzí 4,5%-5,3%. V roku 2005 rástla iba Slovenská a Česká ekonomika, Poľsko sa spolu s Maďarskom opäť dostali do recesie. Ako som už spomínal roky 2005-2008 boli pre slovenské hospodárstvo úspešné a naša ekonomika dosahovala v tomto období najvyššie tempo ročného prírastku. Rok 2006 bol pre Maďarsko posledným kedy sa tempo rastu aspoň približne rovnalo krajinám V4. Počas rokov 2007-2008, Maďarská ekonomika klesala a pomaly sa dostávala do recesie. V tomto období sa Poľsko a Česko, čo sa týka tempa rastu pohybovali opäť na podobnej úrovni. Rok 2008 bol posledným rokom kedy ekonomiky krajín V4 rástli. V roku 2009 sa celá V4 dostala do recesie

s výnimkou Poľska ktoré si jediné zachovalo rast HDP na úrovni 1,7%. Najhoršie na tom bolo Maďarsko, tam sa negatívny rast HDP zastavil skoro na úrovni 7%. Pokiaľ ide o celkové zhodnotenie vývoja HDP tak v sledovanom období 2000-2009 najviac rástla slovenská ekonomika aj keď posledným rokom sa to nepotvrdilo. Čo sa týka ostatných krajín V4, tak sa dá skonštatovať, že Maďarsko má dlho najnižšie tempo rastu a Maďarská ekonomika je na tom dlhodobo zle. Česká a Poľská ekonomika má podobnú tendenciu, majú stabilné ekonomiky s miernym rastom HDP, tempo rastu sa zvyšovalo konštantne, zatiaľ čo naša ekonomika má výrazné zmeny rastu HDP čo bolo spôsobené niekoľkými výraznými zmenami ktoré som spomínal pri vývoji HDP.

4.2.2 Miera nezamestnanosti

Vysoká miera nezamestnanosti je pre každé hospodárstvo hrozbou a pokiaľ existujú v ekonomike nevyužitú výrobnú kapacitu tak to znižuje jej efektívnosť. Na začiatku samostatnej éry Slovenskej republiky sa ročná miera nezamestnanosti v rokoch 1993-1994 pohybovala tesne pod úrovňou 15%. Po tomto období prichádzajú vládou realizované zmeny v evidencii nezamestnaných a následné VPP, čo prispelo pozitívne na mieru nezamestnanosti a tá sa znížila v rokoch 1995-1996 na úroveň 13,1% a 12,8%. Vďaka týmto zmenám nezamestnanosť klesala aj v roku 1997 a dosiahla úroveň 12,5%. Po tomto období sa znižovanie nezamestnanosti zastavilo a opäť sa miera nezamestnanosti začala zvyšovať a to na úroveň 15,2% v roku 1998.

V nasledujúcom roku sa trend zvyšovania nezamestnanosti nezastavil, skôr naopak a nezamestnanosť SR dosiahla najvyššiu hodnotu v histórii až do dnes 19,5%. Nezamestnanosť sa až do roku 2002 výrazne nezlepšila. Do tohto obdobia sa pohybovala okolo úrovne 18-19%. Takáto vysoká nezamestnanosť v spomínanom období bola spojená najmä s problémom makroekonomickej nestability spojenej s nerovnováhou ekonomiky, čo sa vláda snažila vyriešiť zmenou štruktúry ekonomiky čo sa prejavilo v znížení výkonnosti ekonomiky. Tiež vláda spravila niekoľko opatrení v dôsledku potreby zvyšovania produkčnej schopnosti, čo vyústilo do rušenia neefektívnych pracovných miest, aj to bol dôsledok zvýšenia nezamestnanosti v tomto období.

Po roku 2001 vidieť zásadný zlom čo vyjadruje klesajúca miera nezamestnanosti, spôsobilo to oživenie podnikateľského sektora a tým zakladanie nových prevádzok a výrobu. Tiež je to dôsledok vládou sprevádzaných zmien v daňovom a sociálnom systéme a zaplätanie medzier, ktoré zneužívali isté skupiny obyvateľov SR. Nezamestnanosť

klesala až do roku 2007, za 4 roky sa nezamestnanosť znížila až o 7,6% teda v podstate o polovicu. Takéto dynamické znižovanie nezamestnanosti bolo spôsobené hlavne prílevom priamych zahraničných investícií do automobilového priemyslu.

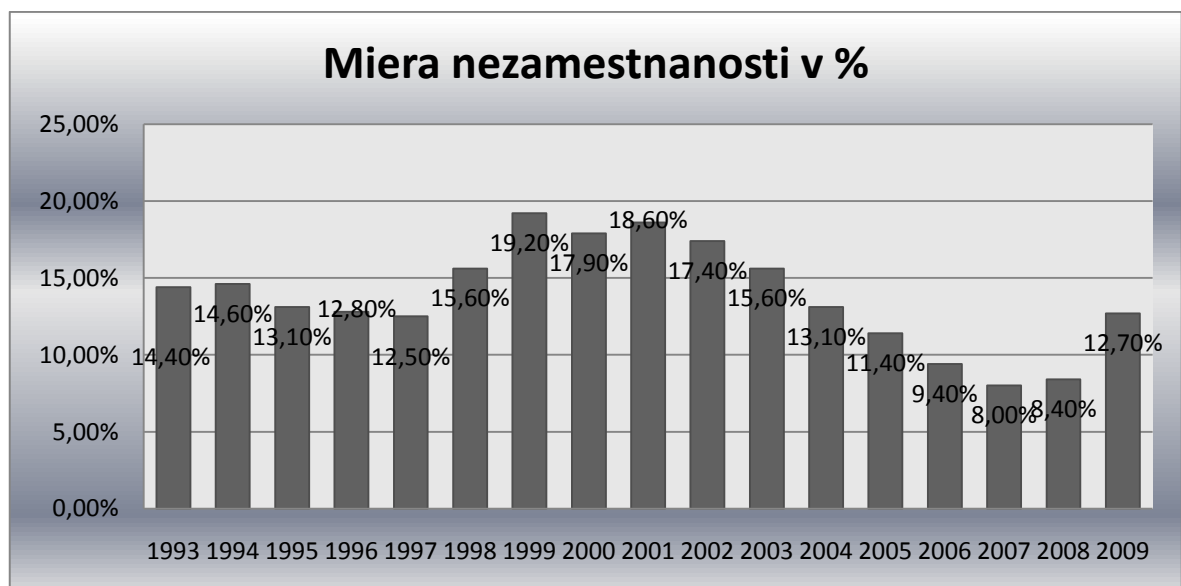
V roku 2009 sa nezamestnanosť zvýšila až na 12,7%, kde sa naplno ukázala hospodárska kríza vypuknutá v roku 2008. Mnoho podnikov bolo zrušených, veľa podnikov obmedzilo výrobu a tým stratilo prácu ďalšie množstvo ľudí. Mnoho firiem však nebolo na tom až tak zle a len zneužilo situáciu a prepustilo ďalších zamestnancov, samozrejme dôvodom bola vraj hospodárska kríza. Vývoj miery nezamestnanosti od roku 1993-2009 vidieť na grafe č. 5.

Tabuľka č. 3: Vývoj miery nezamestnanosti v %

Rok	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000
	14,4%	14,6%	13,1%	12,8%	12,5%	15,6%	19,2%	17,9%
2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
18,6%	17,4%	15,6%	13,1%	11,4%	9,4%	8%	8,4%	12,7%

Zdroj: ŠÚ SR, vlastné spracovanie

Graf č. 5: Vývoj miery nezamestnanosti v %

Zdroj: ŠÚ SR, vlastné spracovanie

4.2.3 Vývoj inflácie SR a krajín V4

Vysoká miera inflácie je chorobou a ohrozením každej ekonomiky. Po vzniknutí samostatného Slovenského štátu nastala inflácia až na úrovni 23%, kde sa prejavilo najmä pozmenenie daňového systému, regulácia cien tovarov a služieb a devalvácia domácej koruny. V roku 1994 rast cien nepokračoval v takej dynamike ako to bolo roku 1993, miera inflácie sa znížila na úroveň 13,4%. Inflácia sa znižovala aj naďalej, v rokoch 1997-1998 dosiahla až úrovne 5,8-6,1%. Toto výrazne zníženie inflácie bolo hlavne dôsledkom vládou uplatňovanej čoraz prísnejšej reštriktívnej rozpočtovej politiky, nakupovanie domácej meny, čo pôsobilo pevnejší výmenný kurz.

Obdobie na prelome tisícročí je charakteristické zvýšením inflácie až na hodnotu 10,4% v prvom roku, a v roku 2000 až na 12,2%. Znehodnocovanie meny bolo spôsobené jedným faktorom, cenový boom. Ceny sa zvyšovali skoro celoplošne, drahšie boli najmä elektrické energie, pohonné látky, poštové a prepravné služby a taktiež spotrebná daň. Po tomto období sa situácia stabilizovala a inflácia začala opäť klesať až na úroveň 3,5% v roku 2002. Každá zmena cenovej hladiny má svoje príčiny a v roku 2002 to bol najmä kurz domácej meny a jeho zhodnocovanie, zvyšovanie konkurencieschopnosti v maloobchodných sieťach a potláčané zvyšovanie cien.

V ďalšom období v rokoch 2003-2004 sa priemerná miera ročnej miera inflácie opäť zvyšovala na hodnoty 8,4% a 7,5%. Spôsobené to bolo daňovou reformou, zvýšením regulácie cien a ďalšími úpravami v spotrebných daniach. Počas roku 2005 nastal opačný trend ako v predošlom období, inflácia sa znížila na dovedy najnižšiu historickú hladinu na úrovni 2,8%. Tento nárast cenovej hladiny bol vyvolaný ďalšími úpravami regulácie cien čo dopomohlo znižovaniu cenovej úrovne. V roku 2006 sa cenová hladina opäť zvýšila. Rástla cena ropy, ceny energií a samozrejme dynamika miery inflácie sa musela opäť zvýšiť. Inflácia sa pohybovala v tomto období na úrovni 4,3%. Tempo rastu cenovej hladiny sa roku 2008 vyšplahalo na úroveň skoro 4%, zvýšená inflácia bola v tomto roku spôsobená zvyšovaním cien čo súviselo s zavádzaním eura. Rok 2009 bol čo sa týka rastu cenovej hladiny úspešný nedosiahol ani len hodnotu 1%, tu sa prejavil pozitívny vplyv spoločnej meny eura.

Miera inflácie je interpretovaná na grafe č. 6, z ktorého môžeme vidieť, že za sledovanú časovú periodu má klesajúci sklon s výnimkou niekoľkých období. Naša mena sa za tie

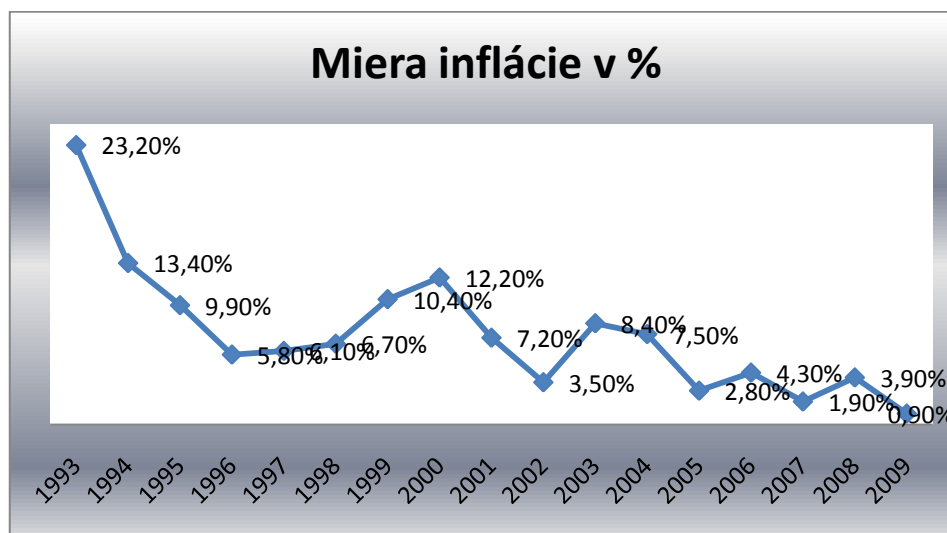
roky stala omoho stabilnejšou ako to bolo v minulosti, ukazujú sa výhody vstupu do spoločnej menovej únie.

Tabuľka č. 4: Vývoj miery inflácie v %

Rok	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000
	23,2%	13,4%	9,9%	5,8%	6,1%	6,7%	10,4%	12,2%
2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
7,2%	3,5%	8,4%	7,5%	2,8%	4,3%	1,9%	3,9%	0,9%

Zdroj: Eurostat, vlastné spracovanie

Graf č.6: Vývoj miery inflácie v %

Zdroj: Eurostat, vlastné spracovanie

Na začiatku sledovaného obdobia môžeme vidieť u všetkých krajín V4 relatívne vysokú mieru inflácie. Najhoršie na tom bolo Maďarsko, ktoré v roku 1998 dosiahlo mieru inflácie až nad úroveň 14%. Slovensko malo roku 1998 najnižšiu mieru cenovej hladiny, no počas nasledujúcich dvoch rokov sa inflácia na slovensku zvýšila skoro až o polovicu na 12% a v roku 2000 dosiahla najvyššiu hodnotu spomedzi krajín V4. Nasledujúce obdobie je charakteristické znižovaním miery inflácie v celej V4. Najdynamickejšie znižovanie miery inflácie v ďalšom období (roky 2000 – 2002), zaznamenalo Poľsko a Slovensko, kedy obidve ekonomiky zaznamenali pokles inflácie až o 6%. Česká koruna si od roku 1999

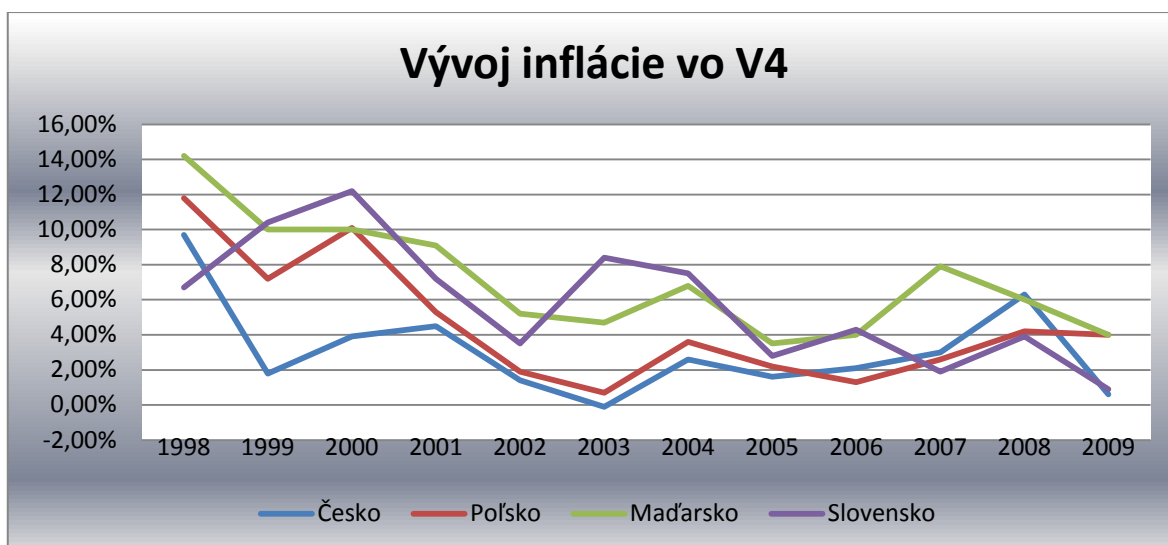
drží relativne stabilnú hodnotu, čo sa samozrejme odráža na dlhodobu najnižšej úrovni inflácie. V roku 2003 zaznamenala česká ekonomika dokonca defláciu na úrovni -0,1%, je to historicky najnižšia hodnota miery inflácie v krajinách V4 až dodnes. Naopak od Českej republiky sa na Slovensku v roku 2003 objavila najvyššia hodnota inflácie, až za úrovňou 8%. V roku 2004 sa všetky miery inflácie zvýšili v celej V4, okrem Slovenska ktoré zaznamenalo mierny pokles rastu cenovej hladiny. Čo sa rastu inflácie týka, rok 2005 bol pre všetky ekonomiky úspešným, inflácia vo V4 sa v tomto roku pohybovala medzi úrovňou 2-4%. Od roku 2006 má Maďarsko najvyššiu mieru inflácie v celej V4, čo odzrkadľuje problémy maďarskej ekonomiky v posledných rokoch. Česká republika má dlhodobu najnižšiu mieru inflácie vo V4, výnimkou je rok 2008 kedy dosiahla druhú najvyššiu hodnotu v sledovanom období. Poľsko v posledných troch rokoch zaznamenalo nárast miery inflácie z 1,3% v roku 2006, až na hodnotu 4% v roku 2009. Slovenská ekonomika v poslednom roku zaznamenala mieru inflácie iba 0,9%, je to zatiaľ historicky najnižšia miera rastu cenovej hladiny.

Tabuľka č. 5: Vývoj miery inflácie krajín V4 v %

Rok	Česko	Poľsko	Maďarsko	Slovensko
1998	9,70%	11,80%	14,20%	6,70%
1999	1,80%	7,20%	10%	10,40%
2000	3,90%	10,10%	10%	12,20%
2001	4,50%	5,30%	9,10%	7,20%
2002	1,40%	1,90%	5,20%	3,50%
2003	-0,10%	0,70%	4,70%	8,40%
2004	2,60%	3,60%	6,80%	7,50%
2005	1,60%	2,20%	3,50%	2,80%
2006	2,10%	1,30%	4%	4,30%
2007	3%	2,60%	7,90%	1,90%
2008	6,30%	4,20%	6%	3,90%
2009	0,60%	4%	4%	0,90%

Zdroj: Eurostat, vlastné spracovanie

Graf č. 7: Vývoj miery inflácie krajín V4 v %

Zdroj: Eurostat, vlastné spracovanie

4.3 Príjmy a výdavky Štátneho rozpočtu

Príjmy a výdavky do ŠR majú stúpajúci trend, na grafe č. 8, sú vidieť krivky príjmov a výdavov ŠR, saldo predstavuje priestor medzi týmito krivkami. Saldo ma od roku 2004 klesajúci trend, keď v roku 2005 dosiahlo saldo skoro polovičnú hodnotu oproti roku 2004. Tento klesajúci trend salda ŠR pokračoval až do roku 2008 kedy dosiahol najnižšiu hodnotu v sledovanom období na úrovni -704,18 mil.eur. V roku 2009 sa príjmy do ŠR znížili, čo sa odrazilo zo zníženej zamestnanosti v dôsledku hospodárskej krízy. Túto situáciu interpretuje graf č.8

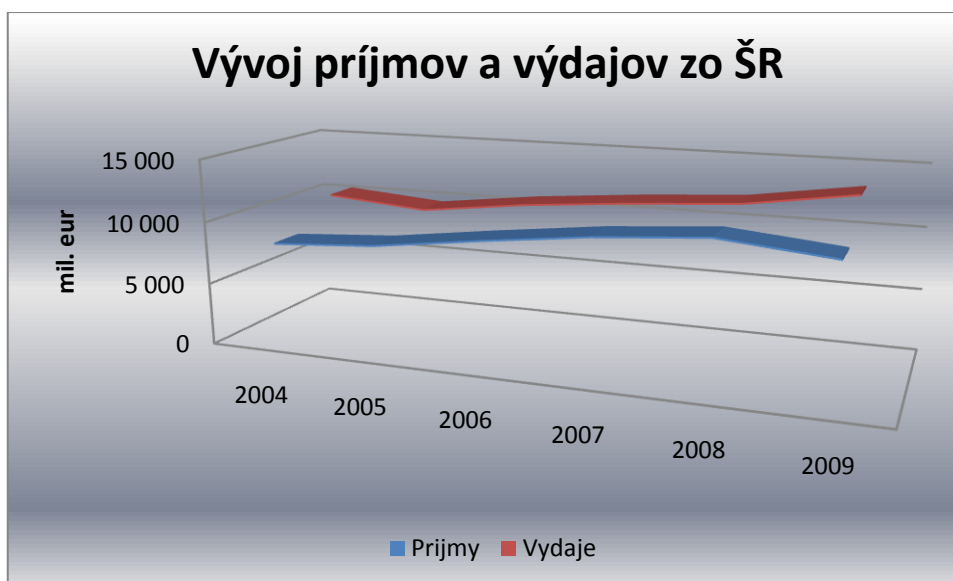
Tabuľka č. 6: Vývoj príjmov a výdavkov ŠR v mil.eur

Rok	2004	2005	2006	2007	2008	2009
jednotka	mil. eur	mil. eur	mil. eur	mil. eur	mil. eur	mil. eur
Príjmy	8 047, 67	8 587, 07	9 691, 86	10 695, 74	11 352, 42	10 540, 8
Výdavky	10 380, 8	9 711, 88	10 743, 38	11 476, 73	12 056, 6	13 332, 05
Saldo	-2 333, 13	-1 124, 81	-1 051, 52	-780, 99	-704, 18	-2 791, 26

Zdroj: ŠÚ SR, vlastné spracovanie

Graf č. 8: Vývoj príjmov a výdajov ŠR

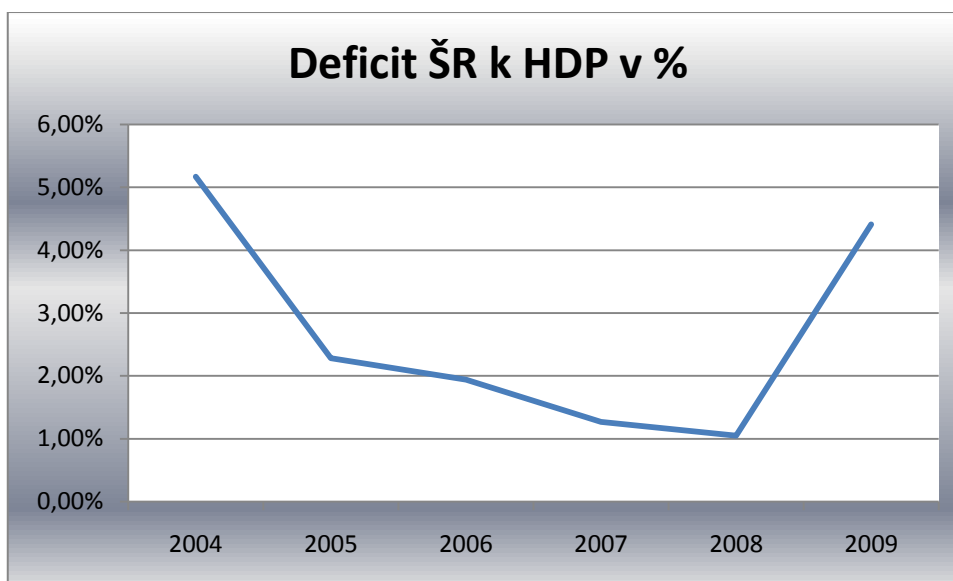
Zdroj: ŠÚ SR, vlastné spracovanie

Deficit štátneho rozpočtu predstavuje rozdiel medzi výdavkami a príjmami do štátneho rozpočtu. Príliš vysoký deficit oslabuje tempo rastu HDP, ktorý je pre vývoj každej ekonomiky nesmierne dôležitý. Ako sa dá vidieť z grafu č. 9, deficit štátneho rozpočtu v pomere k HDP výrazne klesal, keď v priebehu 4 rokov od 2004 do 2008 sa pomer deficitu znížil z 5% až na 1% v pomere k HDP. Dôvod tohto poklesu je zrejmý, zavedenie rovnej dane spôsobilo rast príjmov ŠR prostredníctvom daní, síce sadzba dane sa znížila no kvôli nízkej dani prišlo veľa investorov, podnikatelia začali viac vyrábať čo sa samozrejme odrazilo na raste príjmov do ŠR.

Tabuľka č. 7: Vývoj deficitu ŠR v %

2004	5,17%
2005	2,28%
2006	1,94%
2007	1,27%
2008	1,05%
2009	4,41%

Graf č. 9: Vývoj deficitu ŠR v %

Zdroj: ŠÚ SR, vlastné prepočty

4.4 Vývoj daňových príjmov

Prechod od direktívnej ekonomiky k trhovo orientovanej po vzniku Slovenskej republiky si vyžiadal aj zmenu daňového systému. Táto prvá daňová reforma bola následne niekoľko krát novelizovaná v dôsledku viacerých nedostatkov. Dôsledkom politických vplyvov bolo uznesených niekoľko neefektívnych a nepotrebných opatrení, ktoré prispievali k nerovnosti medzi rôznymi daňovými subjektmi. Týmto opatreniami sa komplikovalo daňové právo čo prinieslo mnoho výnimiek a usmernení čo spôsobovalo neprehľadnosť daňových zákonov. Ďalšie negatívum bolo v nespravodlivosti daňových zákonov ktoré boli podozrievavé a trestali daňovníkov pokutami bez príčiny. Týmto spôsobom došlo na Slovensku k vyhýbaniu sa nespravodlivým zákonom a podnikatelia stále viac obchádzali a nedodržiavali daňové povinnosti, čo je samozrejme negatívny trend čiastočne spôsobený nespravodlivosťou v daňových zákonoch.

V roku 1995 nastala ďalšia daňová reforma, ktorej cieľom bolo znížiť mieru nespravodlivosti v daňových zákonoch. Prostriedkom na dosiahnutie tohto cieľa bolo celoplošné zdanenie všetkých príjmov a ich výšky v rovnomernej miere a tým dosiahnuť čo najväčšiu spravodlivosť v zdaňovaní príjmov. Základ tejto daňovej reformy bol v presune daňového bremena z priamych daní na nepriame dane (DPH a spotrebné dane), dôvod v tomto presune je aj v jednoduchosti vyberania nepriamych daní v porovnaní

s priamymi daňami. Navyiac takýto presun daňového zaťaženia potvrdzoval trend ktorý bol uplatňovaný v Európe.

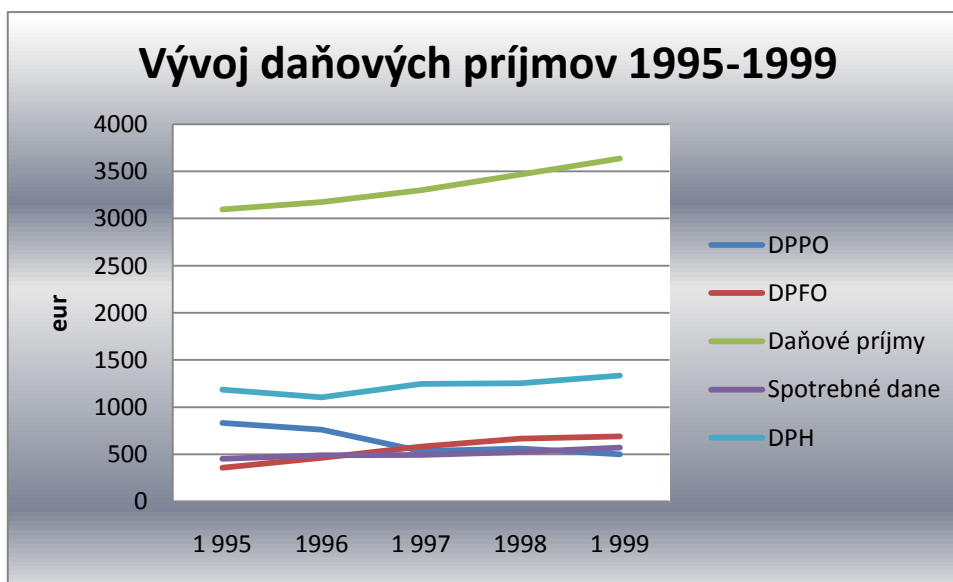
Dopady daňovej reformy možno vidieť aj na grafe č. 10, rastúce krivky spotrebných daní a DPH interpretujú presun daňového zaťaženia na nepriame dane pri súčasnom klesajúcom trende krivky príjmov z PO, táto daňová reforma splnila rozloženie rovnomerného daňového zaťaženia no okrem toho žiadny výrazný pohyb v daňových príjmoch nenastal.

Tabuľka č. 8: Vývoj daňových príjmov (1995-1999) v eurách

Rok	DPO	DFO	Daňové príjmy (DP)	Spotrebné dane	DPH	Index rastu DP
1995	831,30	358,31	3094,73	452,59	1185,86	100
1996	760,15	462,52	3175,75	490,56	1103,46	102,62
1997	534,74	581,25	3298,75	494,78	1245,27	106,59
1998	559,92	665,80	3467,62	522,97	1252,39	112,05
1999	499,13	688,86	3636,7	570,42	1336,14	117,51

Zdroj: <http://www.kdpcr.cz/Data/files/pdf/Harumova.pdf>, vlastné spracovanie

Graf č. 10: Vývoj daňových príjmov (1995-1999) v eurách

Zdroj: <http://www.kdpcr.cz/Data/files/pdf/Harumova.pdf>, vlastné spracovanie

Ďalšia výrazná daňová reforma bola uskutočnená v roku 2004 s cieľom oživenia podnikateľského sektora pomocou stimulovania podnikateľských subjektov čím by malo do ekonomiky prúdiť viac investícií, čo v konečnom dôsledku prispieva k zvyšovaniu

tempa rastu HDP a znižovaniu nezamestnanosti, v konečnom dôsledku mala priniesť rast blahobytu obyvateľov. V tejto daňovej reforme mali byť dodržané tri základné princípy: spravodlivosť, efektívnosť, jednoduchosť. Daňová reforma v roku 2004 priniesla zavedenie rovnej dane na úrovni 19%. V oblasti zdaňovania fyzických osôb táto daň priniesla navýšenie daňového zaťaženia FO z 10% na 19% v hodnote do 3000 eur. Progresívnejšie zdaňovanie malo byť vyrovnané navýšením nezdaniteľného minima. Táto zmena daňového systému priniesla lepšie podmienky pre podnikanie a ich stimuláciu, čo sa odrazilo v nižšej nezamestnanosti a zvýšenom tempe rastu HDP.

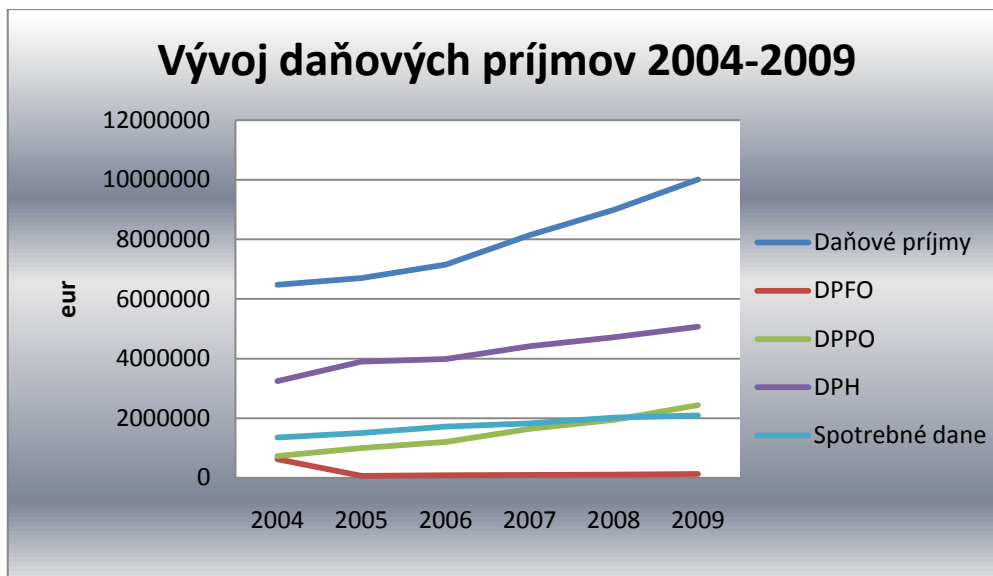
Na grafe č.11, sú vidieť dopady daňovej reformy roku 2004, sklon krivky daňových príjmov je progresívnejší ako v prípade predošlej daňovej reformy čo interpretuje oživenie podnikateľského sektora, príchod nových zahraničných investorov čím sa výrazne navyšuje výška daňových príjmov do ŠR.

Tabuľka č.9: Vývoj daňových príjmov (2004-2009) v eurách

Rok	Daňové príjmy (DP)	DDFO	DDPO	DPH	Spotrebné dane	Index rastu (DP)
2004	6480714,33	618070,77	730266,22	3243045,87	1357498,51	100
2005	6704954	68294,23	998011,35	3894932,62	1506047,34	103,46
2006	7158500,96	82752,44	1200989,18	3983170,68	1723229,1	110,46
2007	8142534,69	93872,40	1644360,35	4413098,32	1827258,85	125,64
2008	8994755,36	103930,16	1940350,53	4714399,52	2017194,45	138,79
2009	10 008 397	125 856	2 436 054	5 071 201	2 096 964	154,43

Zdroj: <http://www.kdpcr.cz/Data/files/pdf/Harumova.pdf>, vlastné spracovanie

Graf č. 11: Vývoj daňových příjmov (2004-2009) v eurách

Zdroj: <http://www.kdpcr.cz/Data/files/pdf/Harumova.pdf>, vlastné spracovanie

5. Záver

Od vzniku Slovenskej republiky bola rozpočtová politika ovplyvnená postupným pretváraním direktívneho ekonomického systému na stále modernejší ekonomický systém, ktorý by dosahoval makroekonomickú stabilitu pri udržateľnom vysokom tempe rastu HDP pri súčasnom znižovaní miery nezamestnanosti s prijateľnou mierou inflácie. Uplatňovanie a výber konkrétneho typu a nástrojov rozpočtovej politiky na Slovensku je závislé od cieľov a zámerov hospodárskej politiky Slovenskej republiky.

Pri skúmaní úspešnosti uskutočňovanej rozpočtovej politiky Slovenskej republiky som sa zameril na tendencie vývoja hlavných makroekonomických ukazovateľov. Pri vývoji HDP je vidieť stále zvyšujúci medziročný index rastu HDP (výnimka obdobie po kríze), ktorý naznačuje zvyšujúcu angažovanosť podnikateľského sektora v posledných rokoch ako aj príliv zahraničných investícií do našej ekonomiky. Dôležitou súčasťou vývoja HDP je aj porovnanie tempa rastu HDP s krajinami V4, kde sme zaznamenali najdynamickejšie tempo rastu HDP spomedzi všetkých krajín V4 v posledných rokoch. Výnimkou je obdobie po hospodárskej kríze kedy všetky ekonomiky zaznamenali v roku 2009 negatívne tempo rastu. Pri narastajúcom tempe rastu HDP je badať aj znižovanie miery nezamestnanosti ktorá bola v posledných rokoch spôsobená najmä oživením podnikateľského sektora.

Pri komparatívnom hodnotení makroekonomickej stability je dôležitou súčasťou aj vývoj inflácie, ktorý počas existencie Sr zaznamenal výrazný posun dopredu. Zatiaľ, čo miera inflácie v ranných rokoch existencie Sr sa pohybovala vo vysokých hodnotách nad 9% tak v posledných rokoch je naša mena omnoho stabilnejšia keď miera inflácie dosiahla v roku 2009 iba 0,9%. Popri porovnávaní s krajinami V4 je vidieť po roku 2004 výrazne napredovanie v znižovaní miery inflácie, kedy sme zaznamenali najdynamickejšie znižovanie miery inflácie, čo je samozrejme spôsobené vstupom do európskeho menového systému.

Pri skúmaní úspešnosti daňových zmien som sa zameril na dve dôležité obdobia po daňových reformách. Významná daňová reforma sa uskutočnila v roku 1995 a preto prvým skúmaným obdobím sú roky 1995-2000. Po tejto daňovej reforme sa daňová sadzba daní z príjmov znížila na hodnotu 40%. Cieľom tejto daňovej reformy bolo odstrániť nejasnosť, nedostatky a deformáciu, ďalej rovnomerne rozložiť výšku daňového zaťaženia medzi

všetky druhy príjmov a tým dosiahnuť čo najvyššiu mieru spravodlivosti pri zdaňovaní. Cieľ tejto reformy možno považovať za dosiahnutý, príjmy z daní začali rásť rovnomerne no to bol asi jediný prínos tejto reformy. Daňové príjmy nerástli dostatočne rýchlo, čo dokazuje aj index rastu daňových príjmov, ktorý sa pohyboval v sledovanom období pod 120. Nie príliš dynamický rast príjmov z daní je vidieť aj z kriviek daňových príjmov FO, DPH a spotrebných daní, kde tieto krivky dosahujú mierny rast. Krivka daňových príjmov PO dokonca po roku 1996 klesala, čo naznačuje príliš vysokú sadzbu dane ktorá demotivovala podnikateľský sektor a prinútila viacero podnikateľov obchádzať daňové povinnosti. Táto príliš vysoká sadzba nepodporovala podnikateľský sektor a v konečnom dôsledku nepriniesla viditeľnú zmenu v raste HDP a znižovaní nezamestnanosti.

Ďalšia pre slovenskú ekonomiku najdôležitejšia daňová reforma prišla v roku 2004, kedy sa zaviedla rovná daň v sadzbe 19% na priame aj nepriame dane. Táto daňová reforma sa vytvorila na 3 základných pilieroch spravodlivosť, efektívnosť a jednoduchosť.

Touto jednotnou sadzbou sa na slovensku zaviedol moderný daňový systém s cieľom oživenia podnikateľského sektora a v konečnom dôsledku to malo priniesť zvýšenie zamestnanosti. Index rastu daňových príjmov naznačuje dynamický rast príjmov do ŠR z daní, čo potvrdzuje jeho hodnota na úrovni do 150. Po tejto daňovej reforme začalo do ekonomiky prúdiť viac investícií, začali sa zakladať nové výrobné prevádzky, prišlo niekoľko významných zahraničných investorov čo len podporovalo rast HDP a zamestnanosti. Úspešnosť daňovej reformy je zjavná, čo potvrdzuje najvyššie tempo rastu HDP krajín V4 za posledných 5 rokov, kedy v roku 2007 dosiahlo tempo rastu až 10,7%. Prílevom zahraničného kapitálu a vytváraním nových pracovných príležitostí sa po daňovej reforme v priebehu rokov miera nezamestnanosti znížila z 13,1% v roku 2004 až na 8,4% v roku 2008. Touto jednotnou daňovou sadzbou sa do našej ekonomiky dostal dynamický a udržateľný rast ekonomiky a s ním spojené zvyšovanie blahobytu obyvateľov Sr.

V posledných rokoch Slovenská ekonomika zaznamenala významné úspechy čo sa týka tempa rastu HDP, miery inflácie a nezamestnanosti. Slovenská ekonomika dobré obstála aj pri komparácii vývoja ekonomík V4 v posledných rokoch. Výnimku tvorí obdobie po roku 2008, kedy významné napredovanie našej ekonomiky pozastavila hospodárska kríza a zrazu sa ekonomika ocitla v recesii. Chybou bolo, že vláda nespravila v podstate žiadne užitočné protikrízové opatrenia, ktoré by zmiernili dôsledky skrachovania firiem, prepúšťania zamestnancov a znižovanie hodnoty produkovaného outputu. V posledných

dvoch rokoch ekonomika zišla z cesty dobre naštartovanej dynamiky vývoja. Mnoho firiem však zneužilo situáciu a prepustilo veľa zamestnancov s dôvodom hospodárskej krízy.

V súvislosti so zhoršeným vývojom makroekonomických indikátorov v posledných rokoch navrhujem: Pokračovať v ďalšom premiestnení daňového bremena z priamych daní na nepriame dane. Pri teoretickej 14% sadzbe daní z príjmov a 24% sadzbe DPH a spotrebných daní by sa mohlo docieľiť významného oživenia rastu ekonomiky. Zníženie sadzieb daní z príjmov PO a FO by malo pozitívne oživiť a ovplyvniť podnikateľský sektor, čo by zvýšilo investície do ekonomiky a s nimi zakladanie ďalších výrobných kapacít a to by pochopiteľne prinieslo vyššiu zamestnanosť. Zvýšenie produkcie a zvyšujúca sa zamestnanosť by v konečnom dôsledku pozitívne ovplyvnili tempo rastu HDP. Zníženie priamych daní pri súčasnej zvýšenej sadzbe nepriamych daní, považujem za spôsob ako opäť nasmerovať našu ekonomiku na tú správnu cestu z ktorej sme sa v posledných 2 rokoch odklonili.

6. Zoznam použitej literatúry

1. **ÁRENDÁŠ, M.** 2007. *Makroekonómia I.* Nitra: Slovenská poľnohospodárska univerzita v Nitre, 2007. 273s. ISBN 978-80-8069-914-7
2. **BACOVÁ, V. – MOKRÝ, V.** 1995. *Makroekonomické rozhodovacie procesy*, 1 vyd. Bratislava: Ekonomická univerzita v Bratislave. 1995. 132 s. ISBN 80-225-0638-9
3. **BOJŇANSKÝ, J.** (2002). *Daňová sústava*, Nitra: Slovenská poľnohospodárska univerzita. ISBN 80-8069-124-X
4. **ČAPKOVÁ, S. a kol.** 2002. *Fiškálna politika v EÚ.* Žilina: Žilinská univerzita, 2002. 69 s. ISBN 80-7100-917-2
5. **FELDERER, B. – HOMBURG, S.** 1995. *Makroekonomika a nová makroekonomika*, 1 vyd. Bratislava: ELITA, 1995, 448 s. ISBN 80-85323-87-7
6. **HARUMOVÁ, A.** 2002. *Dane v teórii a praxi*, 1 vyd. Bratislava: EDÍCIA EKONÓMIA. 2002 ISBN 80-89047-39-4
7. **HARUMOVÁ, A. – KUBÁTOVÁ K.** 2006. *Dane podnikateľských subjektov.* Bratislava: Bratislavská vysoká škola práva. 2006
8. **HONTYOVÁ, K. – LISÝ, J.** 1994. *Základy modernej ekonómie*, 1 vyd. Bratislava: ELITA, 1994, 152 s. ISBN 80-85323-60-5
9. **HUSÁR, J. a kol.** 1995. *Podmienky oživenia a rozvoja ekonomiky slovenskej republiky*, 1 vyd. Bratislava: KARTPRINT. 1995. 105 s. ISBN 80-967234-6-4
10. **KOVAČKA, M.** 1992. *Makroekonomika*, 1 vyd. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1992, 273 s. ISBN 80-08-01490-3
11. **LIPTÁK, J.** 1999. *Verejné financie.* 1. Vyd. Bratislava: Súvaha, 1999, 254 s. ISBN 80-88727-21-9
12. **LISÝ, J.** 1999. *Výkonnosť ekonomiky a ekonomický rast.* Bratislava: IURA EDITION. 1999. s 49. ISBN 80-88715-55-5
13. **LISÝ, J. a kol.** 2002. *Ekonómia, Všeobecná ekonomická teória.* Bratislava: EDÍCIA EKONÓMIA. 2002 ISBN 80-89047-75-0
14. **SAMUELSON, P.A.-NORDHAUS, W.D.** 1992. *Ekonómia I.*, 1. Vydanie, Bratislava 1992, ISBN 80-7127-031-8
15. **TKÁČOVÁ, M.** 2002. *Vplyv daní z príjmu na fiškálnu politiku, Finančná politika a optimálny systém zdaňovania vo väzbe na efektívnosť fungovania ekonomiky.* Bratislava: Národnohospodárska fakulta EU, 2002. ISBN 273-282

16. **URAMOVÁ, M. a kol.** 2003. *Hospodárska politika*, 1 vyd. Banská Bystrica: UMB, Ekonomická fakulta Banská Bystrica, OZ Ekonomia Bystrici, 214 s., 2003, ISBN 80-8055-780-2

17. **VINCÚR, P. a kol.** 2001. *Hospodárska politika*. Bratislava: Sprint vfra, 2001. 396s. ISBN 80-88848-67-9

Internetové zdroje

1. Štatistický úrad Slovenskej republiky, www.statistics.sk
2. Ministerstvo financií Slovenskej republiky, www.financne.gov.sk
3. Štatistický úrad Eúropských spoločností, www.epp.eurostat.ec.europa.eu
4. <http://www.kdpcr.cz/Data/files/pdf/Harumova.pdf>
5. www.nrsr.sk/Dynamic/Download.aspx?DocID=333324